Мирод Габниа

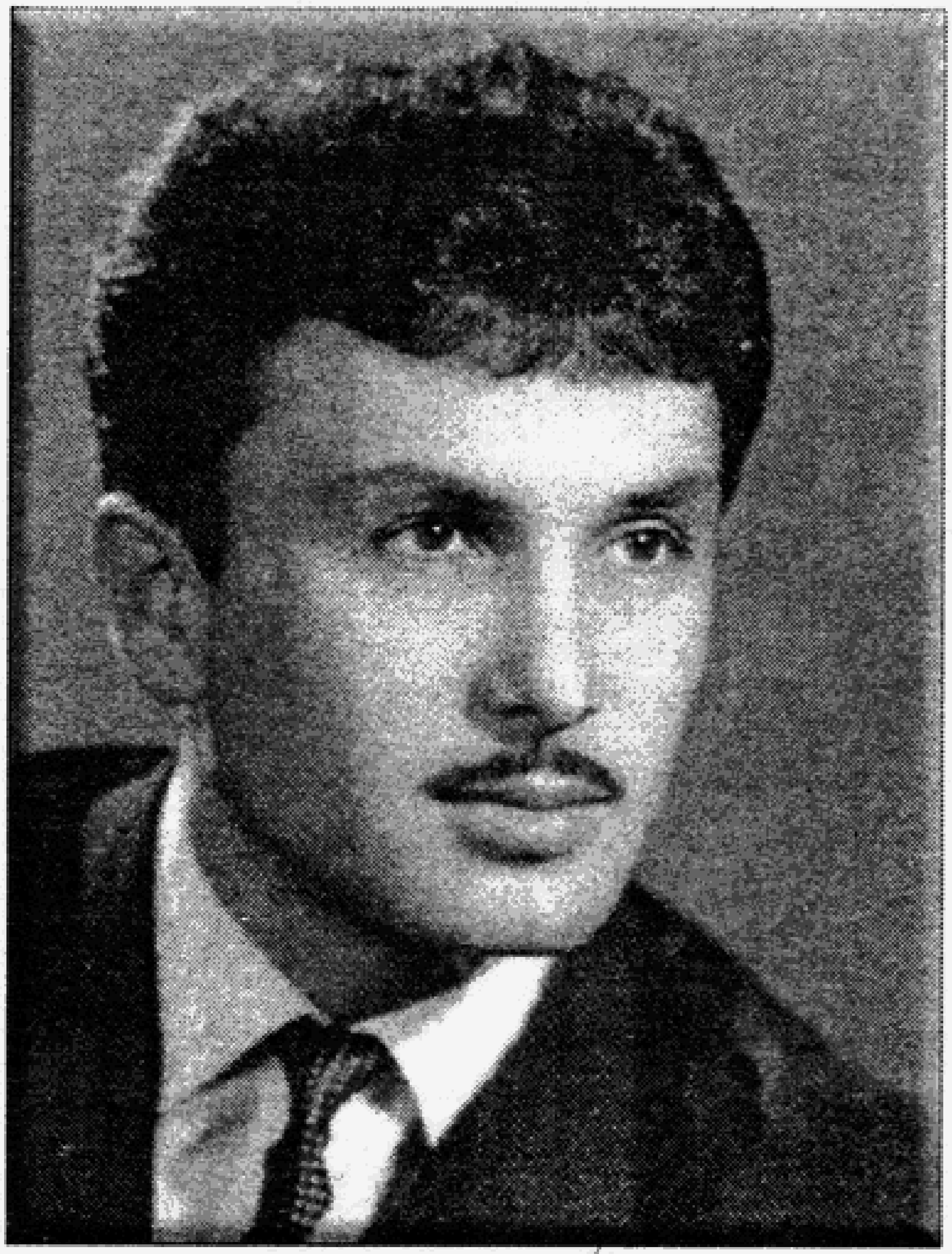

Фазылбеи Ҟәруа

Мирод Габниа

Фазылбеи Ҟәруа

/Акәашаҩ ирҿиаратә мҩа иазкыу аочерк/

Славе с уважением от автора 4.5.04 г. Сухум

Акәа
2003 ш.

Габниа М.Е.
Фазылбеи Ҟәруа. Аҟәа. 2003 ш.

Ареспублика Аԥсны ажурналистцәа Реидгыла иалоу, 38 шықәса инеиҳаны Аԥсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи зеаԥсазтәыз жәлар рансамбль аҟны ашәаҳәаҩык иакәны аус зухьоу, уи ансамбль даланы, аҳәаанхыҵтәи аҳәынҭқаррақәа, аекваторгьы дахыԥрааны, адунеи абжа иахысхьоу Мирод Еснаҭ-иԥа Габниа ишәҟәы иазкыуп еицырдыруа акәашаҩ, акәашарақәа рықәргылаҩ Аԥсни Қырҭтәылеи зеаԥсазтәыз артист Фазылбеи Мага-иԥа Ҟәруа ирҿиаратә ԥсҭазаара.

Ашәҟәаҿы, уи афырхаҵа хада, иԥсҭазаараҿы илшахьоу, иқәҿиарақәа инарҵауланы автор далацәажәоит. Иара убас ари ашәҟәаҿы ахархәара азуп акәашаҩ дыздыруа, аус ицызуаз ргәаанагарақәеи ргәалашәарақәеи.

Ашәҟәы аинтерес амоуп аԥсуа жәлар рхореографиа иазҿлымҳау зегьы рзы.

© Габниа М.Е. Фазылбеи Ҟәруа 2003. ш

Аредактор Енвер Ажьиба.

Аусумҭа ҭыжьуп Аԥсны акультура аминистрра ацхыраарала

АҞАЗА ИЗКЫУ АЖӘА

Ашәаҳәареи акәашареи Аԥснытәи аҳәынҭқарратә жәлар рансамбль, ашәаҳәаҩык иаҳасабала далахәны, Аԥсны аҩнуҵҟа еиԥш, аҳәаанхыҵтәи аҳәынҭқаррақәа жәпакы рҿы инеихьоу, ажурналист М.Габниа, аҟазара аусзуҩцәа, аколлективқәа ирызкны акыр аҩымҭақәа аԥиҵахьеит. Уи раԥхьатәи, 1990 шықәсазы иҭижьыз ишәҟәы "Жәлар рҟазара ахьзырҳәага" зыхьзу азикит ҩынҩажәа шықәса ирзынаԥшуа ашәа ахьиҳәоз ансамбль ашьақәргылара инаркны, иахьанзатәи аҭоурых аҿынза дзыхцәажәо рацәоуп. Иара убас иҭижьхьеит ашәҟәқәа - "Владимир Гәыблиа", "Аҟазара еизааигәанатәыз", "Ақәԥацәа разыҟаҵаҩ" убас аочерккәа, астатиақәа, арадиодырраҭаракәа уҳәа. Уажәтәи иҩымҭа изкыуп еицырдыруа акәашаҩ ахореограф Фазылбеи Ҟәруа. Уи улаԥш нахугар иумбарц залшом автор аџьабаа шибаз, иҭиҵааит артист ирҿиаратә мҩа дызнысыз. Ибеит, дрыҿшибаз, цәажәеит уи аус ицызуаз, ааигәа дыздыруаз. "Ибзиан дкәашон" аҳәара мариоуп, аха излалиршозеи уи ибзианы акәашашьа? - Абри азҵаара аҭак аҟаҵара ауп авторгьы иҽыззишәа, илшазгьы маҷзам ҳәа сгәы иаанагоит. Аҭеиҭԥш, абаҩхатәра, аҟазшьа... - Абарҭ еицны арҿиаҩы имазар ишахәҭоу - азәгьы иамаикрым ҳәа сгәы иаанагоит.

Фазылбеи данҩыцшәа нахыс, аҟазара инападкылара мзызқәаас иамаз дрыхцәажәо, иааирԥшуеит солистны, ҭбаа-ҭыцә аҳәынҭқарратә ансамбль аҿы акәашара даналага ҟазшьа чыдарақәас иааирԥшыз ртәы. Зегь раԥхьазагьы, еиҿкаашьа, иқәларақәаас иааирԥшыз ртәы. Зегь раԥхьазагьы, еиҿкаашьа, иқәлашьа, еиламҩашьо, еилырганы, ицқьаны... Араҟа зегьы ирыцкыуп, абаҩ ацәыласра, апластика ҳәа изышьҭоу. Абри зыҩуа, саныҷкәыназ аолимпиадақәа раан, аныҳәақәа раан аколлективқәа рықәгыларақәа жәпакы збахьан, иҟан саргьы ахаԥшьгаратә кружокқәа санрылахәызгьы, исгәалашәоит еихьырҩыеиԥырҩы ицәырҵуаз акәашацәа, азәы иҟама иҟәнырҩоны икаҳарын, азәы-ихылԥарч, зеиқәа ашьапқәа бӷьаауа иқәызгьы убарын, ашәаҳәацәа ракәзаргьы, рыбжьы еиқәымшәо, ахапа цәырызгоз ибжьы ҭыҟҟа шаҟантәы саниахьаз?.. Ибзиазангьы исгәалашәоит, Фазылбеи ихәыҷрагьы, ижьыцәрагьы - ахаԥшьга-

ратә кружоккәа рыҟәгылараҟәа рҿы данықәашоз. Еснагь деилҟьа-еилҭәыцәза дыҟан, инаигзон акәашараҟәа, агәахәара рнаҭон ихәапшуаз...

Изхысҳәааува, ҳзыхцәажәо автор абарҭқәа роуп еиҳаракгьы дыззааҭгыло. Дәеак акәым, уи ихҭырԥа еиларшәшьа, ихылԥарч хаҵашьа. Имаҟа, иҟама, изара еихытыр ишанышәо уҳәа еилкаара шьахәла иааирԥшуеит.

Азәгьы игәы иалсрым ҳәа сыҟоуп, ҳара ҳамҧан ахьыразныш анышьҭоугьы ианаамбо ыҟоуп, аха анҭыц ирбоит, елырлкааует, ахәшьара бзиагьы арҭоит. Абасшәаҟәа сахәапшуеит ҳансамбль Аҧсны анҭыц аҟәгылараҟәа раан асолистцәа ҟазаҟәа апрессаҿы ахәшьараҟәа ироуаз, аҳаҭырҟәа ирыҟәырцоз. Убри аганахьала Мирод Габниа аҿырԥштәҟәа иааигаз, аброшиура аҵакы дырҭбааует, Фазылбеи еиԥш иҟоу аҟаза инагзаны ихаҿсахьа аарԥшра иацхраауеит.

30-тәи ашықәсқәа раан, Платон Ҧанцулаиа дызхагылаз ахор иалаз асолистцәа, ашәаҳәаҩ Чинчор Агрба, аԥхьарцарҳәаҩ Цьота Хьециа, акәашацәа Мҭы Аҟаҩба, Фазылбеи Ачба, Алықьса Гәыблиа, Котик Лазба уҳәа Москва иҟәгылон, Ҟарҭ иҟәгылон, ибзианы ашәа рҳәон, икәашон ҳәа ауп акәымзар, абас, инарҭбааны рыхцәажәарак цьаргьы иуԥылом, ари рыцҳароуп иашаны, Аҟазацәа дуҟәа рыкәашара ҟазшьаҟәас ирымаз, ҿыц иаларгалаз, иацырцаз уҳәа иахьазын ҳахәапшцәа ирцәыцәахуп, ирбарцгьы иҟам ҳәа ауп ишыздыруа.

Фазылбеи имадарагьы иҟан, иҟоуп абаҩхатәра змаз аҟазара аусзуҩцәа, зтәы рҳәахьоу раасҭа зтәы рымҳәац еиҳа еиҳауп, сгәанила. Артист акино аҿы дҭырымхыр, аплионка данымлар, аамҭа аниаслакгьы, иҟаицаз мызи? Хыц-мыцқәак ыҟаҟәазаргьы еиҟәхаз маҷуп, азәгьы илаԥш ахны сыздырам. Убри аганахьала аҵак дузза аанахәоит акьыԥхь заархоу ажәа, - ашәҟәы аброшиура, астатиа...

Мирод аус бзиа инапы алакыуп, аҟәҿиараҟәа - аринахысгьы!

Гьаргь Гәыблиа.

Ашәеи акәашареи, аԥсадгьыл иагәашьамхыуп, ихәра рҕьагоуп.

ИМААԤСАЗО АГӘАШЬАМХ ЗЦОУ

Аапынтәи амшқәа руак азы акәын. Аԥсабара иблахкыгаха аԥшзахара иналагон. Ашәаԥыцьаԥ рбыҕьқәа аптра иалагахьан, уахьынаԥшааԥшуа: атама, абҳәа, аҳәаса убас егьырҭгьы ашәырқәа ибыбшза ашәҭра иаҿын. Аԥсаатә чыр-чыруа, аҟармаҵыс абжьы гәкза иаарылукаауа еицлабны, аамҭа хазына ирзааиз еигәрҕьаны, бжьы хаала ашәаҳәаара иаҿын ихааза, ауаҩы игәы аҵанза иҿнакааун, иԥсы идыршьон. Абри аамҭазы шьыжьык агәалаҟара сыманы абри сҩымҭа ззыскырц исҭахыз сҩыза Фазылбеи Мага-иԥа Ҟәруа сиҭааит, хынҩажәеи хәба шықәса ихыцра амш идныҳәалара хықәкыс иҟаҵаны. Аԥсшәаҟәа анеибаҳҳәа ашьҭахь, сызцаара абас иааԥцәаны иҿапхьа иҟәсыргылеит, Фазылбеи, уара ухы удыруа уаныҟала упсҭазаараҿы, занаатс илухрац акыр уазхәцуама, мҩак ылуххьазма, абри аҟазара ушԥаднагалеи, агьама узыркыда, ишԥаҟалеи?

Дааԥышәырччан иажәа инациҵеит: - Ус, занааҭк ылхны хықәкыс ҳәа акгьы сгәы иҭазамызт. Сашьа еиҳаб Иасони Алықьса Чанҭа-иԥа Чычбеи иҩызцәа гәакьаҟәан, уи лассы-лассы ҳара ҳахь дымҩахыцлон, сара усҟан сқәыԥшын, исгәалашәаҟәо маҷуп аха исзымдыруаз жәпакы сзеиҭалҳәеит саҳәшьа еиҳабы Фросиа: Алықьса ҳара ҳахь данааилакгьы, сара сеилҟьара, сыласра, сҭеиҭԥш уҳәа имбауа дыҟазма, ишдыру еиԥш, уи дашәаҳәаҩын, дкәашаҩын, убри сазикыр акы сылцуаны ибазар акәхап, илаԥш схижьуамзт. Иара дкәашо, нас сиваргьежьуа, сшьапқәа рԥынҵа сықәыргыло, еиуеиԥшым аԥсуа еиҭаҵшьаҟәа сирцон. Сгәы ахымшәаратәы, смаршәа кны дазныҟәон. Исирбаҟәоз аеазыҟаҵараҟәа, ашкол сҭалаанзагьы акәашара агьама сиркит. Иаамҭа ааины данцалакгьы, амҩахь сыԥшуан уажәшьҭа данбааува ҳәа. Данааилакгьы "сусҟәа" наҟ са-

аркәацны сҵыхза иаԥхьа снагылон, нас "ҳус ҳналагахуан аашса-ра ҟамҵа". Ашкол санҭала уаҟа иеиҿкааз ахаԥшьгаратә кружок салан, усҟантәи аамҭазы имҩаԥысуаз аолимпиа-дақәеи афестивальқәеи ҳара ҳашколгьы рылахәын, убраҟа скәашоны ибазар акәхап, сигәаԥхан Гәдоуҭатәи араионтә культуратә ҩны аҟны еиҿкааны имаз ашәаҳәаратә акәашаратә ансамбль ахь снеиԥхьеит. Уи 1948 шықәса азы акәын. Усҟан исхыҵуан жәабаҟа шықәса. Акәашаратә ҟазара аҟны акыр сылшазар, зегь раԥхьазагьы изыбзоуроу Алықьса Чанҭа-иԥа Чычба иоуп.

Аԥсуа жәлар рдоуҳатә ҟазара, ажәытәзатәи аамҭақәа инадыркны, иргәлганы иахьатәи аамҭа аҟынза, зыԥсадгьыли зыуаажәлари рҿаԥхьа, егьа ауадаҩреи аҵьамыҕәацәгьеи рԥынгылазаргьы, урҭ ирҿагыланы, раԥсуара мырзуа, ламыс цқьала, ашьха зыхьеиԥш ицқьаза иразаны, абиԥарала еихаҳауа, аԥсуа ҟазара - ахореографиа аусҳк, иҵәатәы шьаҟаны иаҵагылт, шьҭахьҟа хьаҵра ҟамҵа, зыхьз-зыԥша хараза иназахьоу ҳакәашаҩцәа хазынақәа. Зегьыҵәҟьа рыхьзқәеи рыжәлақәеи ҳзеиқәымԥхьазозаргьы, аԥсуа ҟазара аҭоурых аҿы хьтәы нбанла зыхьз анхалаз иреиуоуп: Мҭы Ақаҩба, Фазылбеи Ачба, Вера Азын-ԥҳа, Сусана Џьниа-ԥҳа, Венера Џьыкыр-ԥҳа, Алықьса Гәыблиа, Џьуџьу Царгәыш, Котик Лазба, Шамиль Аҩардан, Разанбеи Агрба, Шәарах Ԥачалиа уҳәа азәырҩы. Убарҭ реиԥш иҟаз ахьзырҳәагақәа рабиԥара дынрывагылеит ԥсабарала агәырҵҟәыл зауз маха-шьахалагьы еибыҭаз, абаҩхатәра ҷыда анцәа ду излеиҵаз, ҳакәашаҩ хазына, акәашарақәа рықәыргылаҩ, имааԥсазо агәашьамх зҵоу, Аԥсни Қырттәылеи зеаԥсазтәыз артист Фазылбеи Мага-иԥа Ҟәруа.

-Аԥсны аҭыԥ ԥшзарақәа ируакыу, аҭоурыхгьы змоу ҳаԥсуа қыҭақәа иреиуп Жәандәрыԥшь ақыҭа. Уи шьҭоуп ҳашьха ԥагьа ҳараккәа ркалҭан: Мрагыларахь азиас цҵакы Хыԥсҭеи, Мраҭашәарахь иҭынчза илеиуа Мчышь азиаси, амшын еиқәа ҟәандеи рыб-жьара. Араҟа иит, иаазеит Аԥсны Асоветтә мчра ашьақәыргыларазы ақәԥара иалахәыз зыхьз-зыԥша еицырдыруа, зажәеи зуси акыр ԥхылнадоз ауаа нагақәа. Ари ақыҭан иит аҵарауаа, аҟазареи алитературеи, аибашьреи русхк аҿы абҩхатәреи ахьз-аԥша ҳараккәеи аазырԥшыз аҵеицәа: Игнати

Аҩардан, Евстафи Аҩардан, Миша Чалмаз, аҵарауаа Зина Габниа-ԥҳа, Давид Дасаниа, Аԥсны жәлар рартистцәа Шамиль Аҩардан, Сергеи Чкотуа, апоетцәа Владимир Ахьиба, Валери Дауҭиа, аибашь-цәа Мҵыҭ Ԥкьын, Шамиль Габниа, аԥсны зеаԥсазтәыз артистцәа Рауф Дасаниа, Владимир Џьуґелиа, Алик Дауҭиа уҳәа убас азәырҩы.

* * *

Афашисттә Германиа, ԥасатәи ҳаԥсадгьыл ду - СССР, имҳәа-мырза данақәла, уи иҿагылаз Асоветтә аруаа зегьы реиԥш иҿагылеит Жәандәрыԥшьаа рҵеицәагьы. Убарҭ дыруазәкын алеиҭенант еиҳабы Мҵыҭ Ԥкьын. Аґа ҳаԥсадгьыл дықәцо уи Асовет аруаа дрылахәны деибашьуан Польша ахақәиҭразы, уи ихгьы ақәиҵеит. Шаҳаҭра ауеит 1976 шықәсазы Аԥсныҭәи аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль Польша агастрольқәа анымҩаԥнагоз иҟалаз ахҭыс: сара заанаҵы еилыскаахьан Мҵыҭ иаҳәшьа Александра лыла, лашьа Варшава анышә дшамадаз. Ԥкьынаа саншьцәа ахьракәыз аҟнытә сгәы иҵхон акы: Варшава ҳаныҟаз, сара синициативала ҳара ҳколлектив зегьы ҳнеины иаабеит Мҵыҭ Ԥкьын дахьжу, Асоветтә аруаа иҭахаз Брунзенсктәи риешьаратә нышәынҭра аҟны. Мҵыҭ иҳаҭгәын аҿаԥхьа ишьҭаҳҵаз авенок иакәыршаз алента ҟаԥшь абас анаҳҵеит: "Акыр иаҳзаԥсоу ҳара ҳҵеи Мҵыҭ, - Аԥсуа ҳәынҭқарратә ансамбль артистцәа ҳахьзала". Уи асахьа ари ашәҟәаҿы ижәбоит, Фазылбеи усҟан аԥсуа ансамбль аҟны хореограф хадас дыҟан. Мҵыҭ Ԥкьын Еснаҭ-иԥа ихьз акамшәаразы дахьиз иқыҭауаа иҟарҵаз аҳәарала иахьа Жәандәрыԥшьтәи абжьаратәи ашкол уи ихьз ахыуп. Мҵыҭи уи иҩызцәеи реиԥш, уи аибашьра хлымзаах далахәны деибашьуан ахәра ґәґәа иманы изнапык имазамкәа, аҳамҭақәа рыла згәышԥы ҩычаны аҩныҟа ихынҳәыз ашәҟәыҩ Шамиль Габниа. Еицырдыруа Жәандәрыԥшьтәи акәашаҩ, Аԥсны зеаԥсазтәыз артист Рауф Дасаниа, Аԥсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи зеаԥсазтәыз жәлар рансамбль аҟны 20 шықәса инеиҳаны иԥшәма Татасики иареи исолистцәаны аус зухьаз, Аԥсуа -

Қырҭуа еибашьраан хыцәнамырха зыҧсадгьыл азы еибашьуаз, гәымбылџьбаралагьы ҳаҕацәа иргәаќцәќьаны иршьыз, Леон иорден занашьоу, иахьа ихьз ахыуп уи раҧхьаза акәашара дахьалагаз, раҧхьаза асцена ишьацәкьаракәа ахьыкәиргылаз, аќазара агәыбылра ахьикыз Акуль-тура Гәдоуҭатәи араионтә ацны. Ус заќаоы ыќада? Фазылбеи ансамбль аќны аус аниуаз, исолотә кәашаракәа раан, џьара данагхалакь, уи диҧсахлон Рауф Дасаниа.

-Ақыҭа Жәандәрыҧшь инхоз-инцуаз, унеишь-уааишь ҳәа зарҳәауаз Мага Ќәруеи, уи иҧшәма Машьа Қардиа-ҧҳаи рыюнаҭаҿы 1938 шықәса, мшаҧы 9 рзы диит аҧсуа милаҭтә ќазаразы заҧхьаќа еицырдыруа иќаларааны иќаз ацеи, Аҧсни Қырҭтәылеи зеаҧсазтәыз артист Фазылбеи Мага-иҧа Ќәруа. Магеи, уи иҧшәма Машьеи ирхылцит фоык ахшара, ҧшьоык аҧацәеи оыџьа аҧҳацәеи. Рыхшара Фазылбеи дреицбын. Уи даниз ашықәсан урҭ рқыҭа Жәандәрыҧшь ааныжьны нхара иасуеит Гәдоуҭаќа.

Фазылбеи иашьцәеи иаҳәшьцәеи рызҳашьа уааигәырҕьаратәы иќан, аха реицбы изҳашьа даеакын, иҧшра-исахьа, иеиҿартәышьа, иеилќьашьала, иблақәа шаќь-шаќьо иқәлацәа изааигәаз зегьы даарылукаауан. Мшызҳа изызҳауаз ацеи раҧхьа Лыхны ақыҭантәи ашкол дҭалеит, ацыхәтәан Гәдоуҭатәи актәи абжьаратә аҧсуа школ, ацара бзианы ицон, аха уи ҧсабарала илаз даеакын. Фазылбеи излеигәалашәо ала, 1947 шықәсазы (дтәан аобатәи акласс аќны), аќыбао чыда шилаз гәазҭаз ирцаоцәа уи ашкол аќны еиҿкааз ашәаҳәареи акәашареи рхаҧшьгаратә ансамбль даларцоит. Ашкол аонуцќа, нас араион анҭыц уҳәа аолимпиадақәеи афестивалькәеи анымоаҧысуаз Фазылбеи хәыҷы ихы бзианы иааирҧшуан, ахәаҧшцәа иршанхон.

1948 шықәсазы акультура Гәдоуҭатәи араионтә оны аќны, иналукааша, раҧхьазатәи аҧсуа профессионалтә композитор, Аҧсны жәлар рартист Алықьса Чанҭа-иҧа Чычба еиҿикааит ашәаҳәареи акәашареи рансамбль. Уи ансамбль ахь Алықьса Чычба иадиҧхьалон абаохатәра злаз ашәаҳәаоцәеи акәашацәеи, урҭ ралҧшааразы ааҧсарак ќамца уахи-сни дисиуан

ақыҭақәа, ашколқәа рахь. Ишырҳәо еиҧш, уи цыхәаҧцәарада иҧшаарақәа раан Фазылбеи Ќәруа еазнык ибла дыцашәеит. Ацарагьы ицауа, араионтә ансамбль аќны аусурагьы далаиргеит. Агәра угартә иќан Фазылбеи заҧхьаќа еицырдыруа кәашаоны дшыќалоз.

-"Усќантәи аамҭазы, сара схәыҷны аколлектив сызлахәхаз ҳреспубликаҿы еиҿкааз араионтә ансамблькәа иаарылукааратә иќан, - инаигзон ицәажәара Фазылбеи, - ари ансамбль аҿы усќан икәашон абаохатәреи аҧышәеи змаз акәашацәа хатәракәа: Маска Хьыкәба, Ҭышькәа Ахба, Далаҭбеи Ачба, Венера Џьыкыр-ҧҳа, Валиа Ҭар-ҧҳа, Мери Гәыблиа-ҧҳа, Гьаргь Базба, Владимир Гәыблиа, Гьаргь Хонзиа, Ваниа Аоардан, Котик Автандилов, Сергеи Сангәлиа, Акакь Цәышба, Лиова Гарцкиа, Виктор Сақаниа, Радион Бебиа, Кәчка Сангәлиа уҳәа хыҧхьазара рацәала. Аиаша уҳәар еиҳа еиҕьзыр ќалап, ари аколлектив санрылаҧш азнаказы арахь смаазакәа сыќандаз, сыгәнаҳа узымгааит Чычба сҳәеит, избанзар сызлаҧшыз ауаа рбаохатәра дуун, рҿаҧхьа сыҧхашьар ҳәа сшәеит, аха ус иќамлеит, урҭ зегьы сывагылеит, ҳәарада сыгәгьы шьҭнахит уи, ааҧсаракгьы ќамца схы аус адулара салагеит".

Фазылбеи маҷк агәкаҳара иаузаргьы абасеиҧш иќаз арҿиаратә коллектив шьахә данрылала, еиҳагьы игәы шьҭнахит, акәашараҿы ихгьы бзиазаны иааирҧшит. Аамҭа кьаҿлагьы аҧпрограмма инаҧаҿы иааигеит. Ари ансамбль Фазылбеи далахәны акырџьара асценақәа рќны исолақәа рыла ауаа иршанхон.

1956 шықәсазы Аҧснытәи аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль напхгаоыс иамаз Аҧсны жәлар рартист, акомпозитор Дырмит Гәлиа ихьз зхыу аҳәынҭқарратә премиа алауреат "Ахьз-аҧша" аорден аобатәи аоазара занашьоу Ражден Џьгәаҭан-иҧа Гәымба, ицара дырра азырҳаразы аконсерваториа дҭалеит. Уи ихаҭыҧан ансамбль напхгаоыс даҭатәын ҧсуа цеик. Убри ашықәсан Алықьса Чычба ибаохатәра Аҧсны анапхгаоцәа иангәарҭа еиқәшаҳаҭны аҧсуа ансамбль сахьаркыратә напхгаоыси, дирижиор хадаси дќарцеит. Зыҧшракгьы ќамцазакәа иааџьоушьаратәы аус инапы аиркит.

Уи аамҭазы Аҧсны иреиҕьыз ашәаҳәацәеи акәашацәеи, иалҧшааны реидкылара даҿын. Избанзар 1957 шықәсазы Қарҭ имҩаҧысраны иҟаз аҧсуа ҟазареи алитературеи рдекада еаҧсатәрала аеаларҳәразы аеазыҟаҵара ду мҩаҧысуан. Убарҭ иалырҧшааауаз рахьтә Фазылбеигьы ааҧхьара ирҭан, аакласск даналга Аҟәаҟа аҧсуа ҳәынҭқарратә ансамбль ахь даает. Ари 1956 шықәсазы акәын.

Иахаану изларҳәо ала Алықьса Чычба ансамбль артистцәа рхылхьазара азырҳара дашьҭан. Убри аҟнытә уи аколлектив аҿы иҟалеит шәҩык артистцәа инареиҳаны.

Араҟа аеазыҟаҵаракәа имҩаҧысуаз, Аҧсны иреиҕьзакәаз акәашацәа Фазылбеи данрылахәха еиҳагьы игәашьамх иҵҧраауа иалагеит, акәашаракәа рҿы ихадараз асолакәа наигзон. Иаасҭа еиҳаны уа аус зухьаз, аҧышәагьы змаз дцьашьаны илаехәон.

Алықьса Чычба дызхагылаз ансамбль иааиҧмырҟьазакәа есымша хәба-фба сааҭ арепетициакәа мҩаҧыргон, иааҵьоушьаратәгьы аамҭа кьаҿла апрограмма бзиахә шьақәиргылеит, арепертуаргьы иназыгзозгьы аҧсышәала ирцәажәеит. Адекада амҩаҧгаразы амҩа рықәлара мышқәак ракәын ибжьаз. Қарҭҟа амҩа иқәлаанза ажәлар азҧшын аҧсуа ҳәынҭқарратә филармониа асценаҿы аконцерт. Абри аамҭа кьаҿ абжьара иҟалеит хҭыск: абра схы иасырхәарц сҭахыуп, Алықьса Чанҭа-иҧа Чычба иҧсыжра иазкыз алахьеиқәҵаратә митинг аҟны апоет - аҵарауаҩ Борис Гәргәлиа иихәаз ажәа аҵыҧҵәаха: "Амилаҭ рдоуҳа гәыла-ҧсыла иадҳәалоу ауаҩы иҧсҭазааратә мҩа гәакҵәаҟра, хынҭа-ҩынҭара агхазом, аха излабеиоу, излаҧсхаҵагоугьы раҵәахоит. Алықьса Чанҭа-иҧа Чычба аҧсуа хаҵак, ашәаҧҵаҩык, уаажәларратә усзуҩык иаҳасабала дызнысыз амҩа уадаҩын, зырлашәҵас илакьы-лакьуан, ҳажәлар рлахьынҵа ааигәаны иахьадикылоз, иахьихҭысуаз азын. Аҟазшьа ҵьбара, аҟазшьа ҕәҕәа, афырхаҵа ҟазшьа, аҧсуа ламыс иман, ауаҩытәыҩса иаҳаҭырқәҵара бзиазаны илан, амала иуаҩра аҵқьара еилымкаакәа, ахә мшьакәа, ишакәым ивалаз, аҧсҭазаараҿ, амаҵуратә мардуан аҟны ҭыҧс иааникылозаалакгьы, милаҭс дзсиуазаалакгьы, акыкьыҳәа дшәаҳәо дишьҭуамызт. Иахынзауаз аҧсуа уаҩышьа бзиа ааирҧшуан, ианамулак, ихаҭа имаз амаҵуратә ранггьы, изанааҭтә интеллектгьы аанхарштны, шәарҭарак аҿаҧхьа иаанымгыло аҧсуа хаҵа гәмшәа иҟазшьа аацәыригон. Иара убасалагьы инеигзон игәҭакы. Иарбаныз, Алықьса гәҭакыс, уснагзатәыс имаз? Уи шамахамзар, хатә уыс имазамызт. Ма абаҩхатәра злаз аҧсуа шәаҳәаҩцәа хәҷқәа аинтернат рзаартразы аҳәынҭқарра аҟнытә аҧара, амал азоужьхарц азҵаара ықәиргылон, ма Закан Ҳалуашь еиҧш аоператә бжьы цқьа, абжьы ҕәҕәа зхаз аҧсуак илаҧш дыҵашәар, Урыстәылаҟа, ма даеаҵьара азанааҭтә зыҟаҵара иоуырц азы идәықәҵара аус дацхраауан, мамзаргьы аҧсуа милаҭ культура зда ҧсыхәа амам даеа проблемак азбара дазықәҧон. Ус еиҧш иҟаз аусаҿ ицымхыраaз, ачын ду змаз шьоукы Қырҭтәылантәигьы ианизаауаз, ишранаимыжьуаз бзианы издыруа ауаа маҷымкәа игылоуп иахьа абраҟа. Ҳаҧсуа композитор имаз абри аҟазшьа ҷыдазын акәын бзиа дызбозгьы, дызцәымҕызгьы ҳаҭыр зиқәрҵоз.

Алықьса Чычба иҟазшьа аҕәҕәара узырбо даеа факткгьы сгәаласыршәар сҭахыуп: 1957 шықәсазын аҧсуа жәлар рлахьынҵа зыгәҭыхаз зегьы ргәы ннархеит, ахьаа ду рнаҭеит Аҧсны аҭоурых афальсификациа азызуаз, еицазкуаз, "Гиорги Мерчуле" зыхьзыз, ақырҭуа ҵарауаҩ Павел Ингороҟва ишәкәы аҭыҵра... Ари афакт Аҧсни Қырҭтәылеи рполитикатә еизыҟазаашьа аруадаҩит. Иҟалаз ахҭыс хьаас иман Алықьса Чычбагьы. Уи напхгара ззиуаз аҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль ишақәнагаз еилаҳәамкәа-еилацамкәа, аполитикатә еиҿагәыбз-ҩыбзразын Қарҭҟа, Аҧсуа литературеи Аҟазареи рдекадахь иргарц иалагеит. Иара дҧаҧашькын дықәгылт, ҳмилаҭ рҭоурых еицазкуа ажәлар рахҭны - қалақь ашҟа адекадаз ҳашҧацо ҳәа. Аиҳабыра ирмузо ианалага, Адекада амҩаҧгара аамҭа иахыдмырҧар, иансамбылгьы ҿыц еиларымҳәар, асценатә цәҩычагакәа, асценатә риквизиткәа уаҩ илаҧш иааҵашәартә иааиҿагәыбзыҕратә иҟарымҵар имуит. Убасҟан аҧсуа ансамбль уаанза напхгаҩыс иамаз Кьыҵҵи Гьегьечкори атәанчарахьы данца ашьҭахь хаала - мчыла аамҭа кьаҿк иалагзаны аҧсуа милаҭ-цәа ахазҵаз Алықьса Чычба, инаигәҭасны имаҵура даамырхын, дкәаҧза аҩны даадыртәеит,

Қартаа ргәеисра цқьа ирмаҳар амуашәа зтәы иабоз Аҧснытәи Аиҳабыра рхаҭарнакцәақәак. Алықьса ихаҭыҧан Ан-самбль напхгаҩыс дарымҭар рымуит аконсерваториа иҭаз, азанааҭтә ҵара-дырра иаззырҳауаз, абаҩхатәра ҟаимаҭ змаз, егьи ҳаҧсуа композитор қәҧш Ражден Гәымба, аҵара даақәхны. «Ари афактгьы ауаҩы инарбоит усҟантәи аамҭазы Қарҭтәи аполитикцәа аҧсуа культура разнеишьа аметодқәа, аҵьамшьы еиҧш шаҟа цәа ахарҧаз...».

Ахахьы ишаҳҳәахьоу еиҧш, ансамбль адекадахь амҩа иқәлаанза Акәа имҩаҧыргараны иҟан аконцерт, аха усҟан иаалырҟьаны иҟалаз амзызқәа ирыхҟьаны аконцерт мҩаҧыргоу, имҩаҧырымгоу ҳәа ҳара азҵаара иаҳҭеит, уи аҭоурых шыҟалаз ибзиазаны издыруаз Аҧсны жәлар рартист, акомпозитор Дырмит Гәлиа ихьз зхыу аҳәынҭқарратә премиа алауреат, Уасил Миха-иҧа Царгәыш: "Адекада ахь амҩа ақәлара ҩ-мшҟа шагыз, ақырҭуа политикцәа ҟьашьқәа имҩаҧыргаз аиҵаҟәаҟәаратә ҵшәаарақәа Алықьса Чычба зегьы реиҧш игәы ыҵнаблааит, деиланаргьежьит, амца ицранаҵеит, даахәыцын инаҿаршәны мапгьы аҵәикит Қарҭҟа аҵара. Уи ирҭьажәҩаны ивагылеит, аҧсуа ҟазареи алитературеи иара аҧсуара азы апатриотратә цәаныррa зылжжуаз, Аҧсны аҵеицәа нагақәа: Аҧсны аминистрцәа реилазаара ахантәаҩы Архип Мирон-иҧа Лабахәа, Қырҭтәылатәи Акомпартиа Аҧснытәи обком амазаныҟәгаҩ Иван Константин-иҧа Ҭарба, уи обком агитациеи апропогандеи рыҟәша аиҳабы Аслан Тамшьыгә-иҧа Оҭырба, Аҧсны акультура аминистр Владимир Џьгәанаҭ-иҧа Кәарчелиа, аҧсуа ҳәынҭқарратә драматә театр анапхгаҩы СССР жәлар рартист Шәарах Абхазгә-иҧа Ҧачалиа, иара убас ансамбль иалаз рахьтә Баграт Багаҭалеиа, Гьаргь Шьакаиа, Владимир Сиҷинава. Аколлектив иалаз шамахамзар зегьы урҭ ирыдгылеит, Фазылбеигьы дналаҵаны. Аконцерт амҩаҧгара хымҧада иҟалароуп ҳәа ҵаҟа-ҵаҟала агитациа цон, ажәларгьы еизаз афилармониа иамкыз адәахьы еилақь игылан, аконцерт ҟамлар аауам ҳәа еимпауамызт. Алықьса Чычба афилармониа дындәылҵны џьара иеыцәахны дыҟан акциа дазҧшын, ақәцьмақәа амла иакыз реиҧш изкылҧшуан даҽаҵьоукы. Акциа ибзианы аус анауы, мачк иҭынчрахеит, Алықьса иман адирижиорцәа аконцерт мҩаҧызгашаз, аха аколлектив мап ркит ҳнапхгаҩы дмааикәа ҳара шьаҿакгьы ҟаҳҵом ҳәа. Аамҭа цеит, аҵх агәахьы инеихон шьҭа, аха ажәлар еидыҵуамызт рыгәҭакы нарыгзон... Ус ифырхаҵара еилашуа, амцаҧшь иҿкьо дцәырҵит ансамбль асахьаркыратә напхгаҩы. Ашыр-шырҳәа, иартистцәа илаҧш нархиган, дынрыхәлаччаны аҽеилаҳәара дналагеит, ажәлар рыгәнаҳа шәзымгааит ҳәа игәы иаанарго. Иеааилеиҳәан иколлектив асцена илықәиргылан, изара еихҵәарашәа, ашьабсҭа даҩызаха, даацәырҵын, ажәлар дынреихырхәан аконцерт иналагеит. Аҵхгәҭаны асааҭ хҧа рзы, ауаа гыланы еихымсыҕзо анапеинҟьара иаҿын, уи ақәгылара мҩаҧысит, ажәаҟны ишырҳәо еиҧш, аҭуан кылырҵәон, адашьма ыҵырхуан, ажәлар ргәаҵа иҭажьыз аиха шы архьшәашәон, ргәы шьҭнахуан ҳаҧсуа доуҳатә ҟазара изхәаҧшуаз Алықьса Чычба ибаҩхатәрала.

Аконцерт ашьҭахь ушьҭа ашарахь ишнеиуазгьы ауаа еизаны иҟаз, ирбаз, изхәаҧшыз аҟазара ду ргәы алаҟаны иалацәажәон Алықьса Чычба ифырхаҵаратә гәымшәарагьы.

Абасала иҵыхәтәантәиxаз концертхеит Алықьса изы ари аконцерт. Аҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль аанимыжьыр амуит. Ишаҳҳәахьоу еиҧш, 1957 шықәсазы аҧсуа литературеи аҟазареи рдекада Қарҭ имҩаҧысраны иазгәаҭаз иҟалаз амзызқәа ирыхҟьаны, уи ансамбль анапхгаҩ Алықьса Чычба ақырҭцәа имҩаҧыргоз рполитика гәынамзарала дахьақәцәажәаз дахырҟьаны иматура аҟынтәи ихы дақәиҭыртәит.

Хыхь ишҳәоу еиҧш, ансамбль ахь дааҧхьан Ражден Гәымба. Абарҭ аиҭакрақәа ирыхҟьаны акыр аиҿыхарақәа ҟалазаргьы адекада мҩаҧган 1957 шықәсазы.

Аха Фазылбеи аҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль далахәны дзымцеит Қарҭҟа. Иҟалазгьы Алықьса Чычба, арҭ аилаҩынтрақәа дрылҵны диасуеит, ҧыхьатәи Гәдоуҭатәи ансамбль ахь. Уаҟа еиҿкааны имаз ансамбль шьахә дырҩагьых иҿыцны ихаирҭәааит ҧасатәи икадырқәа рыла, Фазылбеигьы дналаҵаны. Арепертуар шьахә ҟаиҵеит.

Абри Гәдоуҭатәи ашәаҳәареи акәашареи рансамбль далахәны ауп Фазылбеи адекадахь 1957 шықәсазы дышцаз.

Аԥсны жәлар рартист, актиор, адраматург Рушьни Џьопуа Фазылбеи Қәруа абас дихцәажәоит:

"Ишдыру еиԥш, уқазахарц, урҿиаҩхарц азыхәан "анцәа иулаиҵо" анаҩсангьы аџьабаа ду аҭахыуп, ухы аџьыка ықәхыроуп, иумазароуп алазара. Абарҭқәа зылшо иоуп жәлар ргәаҿы иҵәҩаны зҭыԥ аанызкылогьы. Хыхь еиқәԥхьазоу аказшьақәа зегьы рыла даазоуп Фазылбеи Қәруа. Идыру усуп, амилаҭ рқазара мҩаԥызго ауаҩы, дара амилаҭ рқынтә ишааиго. Убри амҩа иқәныкәо иоуп аказара амилаҭ цәа ахазҵогьы, Фазылбеи данхәыҷыз инаркны икәша-мыкәша иибоз, иаҳауаз дрызҿлымҳан. Иуаажәлар рдоуҳатә беиарақәа дреиҷаҳауан. Милаҭ казшьала ишәуан, зацааира ибаҩхатәра ҭышәынтәалон. Ишырҳәо еиԥш, агәырҵкәыл милаҭ еиқәырхагоуп. Игәырҵкәыл бзиахеит Фазылбеи, уи игәырҵкәыл иаанартит аказара ду ахь амҩа. "Амацәыс еимкьарак еиԥш даацәыркьеит, дшьацәхыртәуа дныкәлеит" - рҳәоит акәашаҩ бзиа изы. Ускан дкәыԥшын иара. Зацааира иказара амехак иазҳауан. Занааҭ мариа калазом, аха акәашара апрофессионализм акынза ахагалара иаҭахыуп аџьабаа ду. Убри дацәымаашьеит Фазылбеи Ќәруа. Уи ибаҩхатәра раԥхьаза акәны сара сахәаԥшит 1957 шықәсазы Қарҭ имҩаԥысуаз аԥсуа литературеи аказареи рдекада амшқәа раан. Уи асценахь ицәырҵра блахкыган, уиршанхон, делкьа-еилҕәцәаа, вбак џьара идубаломызт, зегьы дџьаршьон..."

Сара абарҭ ацәаҳәақәа зыҩуа иахьеиԥш исгәалашәоит, 1957 шықәсазы сқыҭан Џьырхәа аԥсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль аконцерт анымҩаԥнагоз (напхгара аиҭон Ражьден Гәымба), уи аахижьҭеи акырза шцуагьы иахьеиԥш сыбла дыхгылоуп Фазылбеи. Уи асценахь ицәырҵра убла хнакуан, ахәаԥшцәа иршанхон, игыланы рнапқәа еихымсыҕьзо еиныркьон, дырҩагьых асценахь иԥхьон... Иара еиԥш сыбла ихгылоуп иахьагьы ицкәашоз ҳакәашаҩцәа дуқәа: Вера Азын-ԥҳа, Сусана Џьениа-ԥҳа, Гьаргь Базба, Владимир Гәыблиа, Алықьса Џьениа уҳәа. Аиҳаразак сгәаҵаҿы иаанхеит, ахаангьы исхашҭраны сықазам Фазылбеи Ќәруеи Гьаргь Базбеи реицыкәашара. Акәашаҩ, акәашара адагьы ицәа иаду иматәақәа еинааланы дацклаԥшны ишәиҵозароуп, изеҵкьацәкьа ашьацара акраҵанакуеит, ахырҭәа еиԥшны акәын уи дшеилаҳәаз есқьынгьы. Фазылбеи иееилаҳәашьацәкьа умашәа иубаратәы икан. Иаҳҳәап, ахылԥарч ухоуцоит, аха убрыгьы ахацашьа иара аҵасқәа амоуп. Ахҭырԥа акәзаргьы, уи ахацашьа иамоуп амазақәа, акәаматамаракәа зынза ихазуп, зегьы уи ишақәнагоу иақәшәом. Фазылбеи ахылԥарч ихацашьа атәы ҳҳәом, еилкааուп, аха ихҭарԥа ахацашьацәкьа зегьы умашәацәкьа ирбон, избанзар, урҭ амазақәа интересс иман игәы азыҳацҳацон акәашаҩ асценахь данцәырҵ дшартисту дыкъазароуп, уи азы ауп ахәаԥшыҩгьы уахь дызнеиуа... Асахьаҿы ижәбоит уи ихҭырԥа еинааланы ишихоу.

Даеа гәалашәарак: раԥхьаза акәны аԥсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи зеаԥсазтәыз жәлар рансамбль 1976 шықәсазы агастрольқәа рымҩаԥгаразы аҳәаанхыц, Польшатәи жәлартә Республика ахь инеит, уи иашацәкьаны ҳколлектив азы иныҳәа дуун. Мызктәи агасрольқәа мҩаԥысуан ахәшьара ҳаракы аманы, ҳартистцәагьы ирылшоз карцон, рқазара ҳаракны аполиак жәлар рҿаԥхьа инаргон.

-Сгәалашәараҿы наунагза иаанхоит Варшаватәи аконгрессқәа рзал ду асценакны ҳансамбль аконцерт анымҩаԥнагоз Фазылбеи Кәруа, улаԥш ихьымзо, афцырқьа даҩызаха, ашьабсҭа аԥшра иҭаны асцена ду ахь данцәырҵлак зегьы иршанхон, уамашәа дырбон, аиҳарак, иара иқәыргыламҭа "камала акәашара" асоло анынеигзоз, улаԥш ахьымзо, адашьмахьы иршәуаз акамақәа, урҭ 10 рҿынза рыхԥхьазара назон, акзацәыкгьы машәыршәа икаҳауамызт, ииаша-иашаза иныцакьакьон амузыка атакт иҭаршәны...

"Бис-бис" ҳәа абжьқәа азалахьынтә цыхәаԥцәарада игон, нас ахәаԥшыҩцәа асценахь рышәҭ шьыцәрақәа рыма ихалон, игәыдырхәҳәалон ҳакәашаҩ еиҿамс Фазылбеи. Даеакгьы: Польшатәи агазеҭ "Дзенник Балтика", акорреспондент Лидиа Кантна, аԥсуа ансамбль акәгыларақәа ирызкны уи агазеҭ ианылҵаз астатиа хыс иалҭеит "Аԥсуа фцыркьақәа - Сопоттәи асенаҿы" ҳәа. Убри астатиа ахьтә цәаҳәақәак: "Аԥсны ари иџьашь-

ахәу тәыла ҿацәуп. Атропикатә циааҟәа риацәара ахашьшьы ишьҭоуп, ӡынгьы-ԥхынгьы амра ахаԥхоит. Амшын еиҟәа аҟнытәи иааура аԥша ахашьҟьырҩа иахоуп. Иахьауажәраанза араҟа ишьаҟәрханы ирымоуп аԥсуа жәлар ркультура атрадициа беиаҟәа.

... Абар иахьаакәлаз дара. Иҟаԥшьу, иианцәоу рыцәоыча матәаҟәа, рҟамаҟәа, ркәымжәҟәа, ркабаҟәа, ахылԥарч, ахҭырԥа ухәа рыла, икала-калаза еилаҳәаны, урҭҟәа цәгьашәа ирнаалоит.

Аҳәсахәҷҟәа реиԥка шкәакәаҟәа, рыхцәы еиҟәацәа ҟамыӡҟәа, рыбла гәыҭбааҟәа. Мшәан, уи џьашьатәума, - абас рҳәоит акәашацәа, - аԥсуа дины данынкашәа нахыс ишьацәҟьараҟәа дрыҟәгыланы дкәашоеит, аҟама иршәуеит... Урҭ ирҳәо иашаны агәра угартә иҟоуп лабҿаба. Асахҭан иалхны изахыу аимс татаҟәа цәгьашәа ирнаалоит.

Ашьацәхыртәараҟәа, цәоанцәыҟа ашьҭыԥараҟәа, аҟамаҟәа кны акәашара - ари зегьы уаоы ибла иабо, аха изхамцо ҟазароуп. Аҟамаҟәа адашьма ралацара аан акәашао џьара гхак анааҟаица аамҭазы, иалшоит ишьапы машәыр азиур, аха арҭ афцырҟьаҟәа, аварвыр еиԥшха ихагьежьуа, уи рыхьуам, избанзар иазыҟацоуп, абырцкал икылхны шырҳәо еиԥшцәҟьа..."

Абасеиԥш иҟоу ансамбль еиларҭәа, рыҟәҿиараҟәа хымԥада ирыбзоуроуп - асахьаркыратә напхгаоы Уасил Царгәыши, акәашараҟәа рыҟәргылао хада, амцаԥшь иаоызоу акәашао Фазылбеи Ҟәруеи.

Фазылбеи ансамбль далахны, ма егьырҭ аколлективҟәа дрыцны ахахьы ҳазлацәажәаз асценаҟәа реиԥш,уи шьаԥынцала, аԥхзы иҿашы дахьыҟәгылахьоу ҳанрылацәажәо, ҳәапхьа ицәырцуеит агәалашәараҟәа рацәаны: 1971 шыҟәсазы, ԥасатәи ҳаԥсадгьыл ду СССР ахҭны ҟалакь Москва имоаԥысуан КПСС Ацентр Комитет XXIV-тәи аизара ду. Уи ахыркәшараан имоаԥыргараны иҟаз аконцерт апрограмма иалахәын усҟантәи Асовет Еидгыла еиднакылоз ареспубликаҟәа зегьы, иара убас уи аконцерт иалахәын, аԥсуа ҳәынҭҟарратә ашәаҳәареи акәашареи зеаԥсазтәыз жәлар рансамбль аколлективгьы, асахьаркыратә напхгаоы, адирижиор хада Уасил Царгәыш, ахореограф хада Фазылбеи Ҟәруа. Аконцерттә программа аеазыҟацаразы СССР Атеатр Ду асценаҟны оажәамш инреиҳаны имоаԥыргон арепетициаҟәа. Есымшатәи ҳрепетициаҟәа имоаԥысуаз акәашацәа ргәыԥ анапхгаоы, иара раԥхьа днагыланы ааԥсарада аеазыҟацара ҫәҫәа моаԥыргон. Аизара ду анхдыркәша ауха аконцерт амоаԥгаразы иалахәыз артистцәа зегьы неит Кремльтәи Ахан ду асценахь. Араҟа ҳансамбль аныҟәгылоз, ачча рҿыҟәҳәҳәо рыблаҟәа амцаԥшь рхәбаало, асцена Фазылбеи раԥхьа дгыла ианааҟәла, Кремльтәи Ахан Ду азал иамкуа итәаз аделегатцәеи КПСС Ацентр Комитет Леонид Илиа-иԥа Брежнев зхадараҿы дгылаз аполитбиуро ачленцәеи акандидатцәеи, СССР Ареспубликаҟәеи, аобластҟәеи рхадацәеи зегьы гыланы еихымсыҵьуа рнапҟәа рзеинырҟьон.

Аконцерт ду ашьҭахь, уи иалахәыз зегьы рыхьзала аоыза Леонид Брежневи, аиҳабыреи рыдцала асценахь дхаланы артистцәа зегьы дрыдныҳәалеит, усҟантәи СССР акультура аминистр Екатерина Фурцева. Иахьеиԥш исгәалашәоит, уи зегьы дырбаратәы, лыбжьы раҳаратәы дышьҭыхны ҟәардәк дыҟәдыргылан адныҳәаларатә ажәа анылҳәоз. Иԥхазагьы ирыдылныҳәалеит.

Азал аҟынтәи ҳандәылц ҳартистцәа ирзыԥшыз ауаа рацаан, урҭ иҳадырныҳәалон Кремльтәи Ахан Ду асценаҟны аԥсуа ҟазара ҳаракны иахьымоаԥысыз азы, уи анапхгаоцәа раԥхьа инаргыланы, аколлектив зегьы. Ҳаргьы агәалаҟара дузза ҳаманы ҳхынҳәит ҳаԥсадгьыл ахь Аԥсныҟа - Аҟәаҟа! Даеакгьы:

-"Ҭоурыхтә даҟьаны иаанхоит, 1975 шыҟәса анцәамҭазы Москва аҟалакь аҟны имоаԥысуаз аҟазаратә ныҳәа афестиваль "Русскаиа зима" ҳаԥсуа ансамбль раԥхьаза акәны иахьалахәхаз. Уи ныҳәа дуцәҟьан аԥсуа коллектив азы. Урҭ аҟәгылараҟәа ирыхәаԥшыз Уасили Фазылбеи заԥхьагылаз ансамбли артистцәеи рҟазара ахә ҳаракны иршьеит.

Аԥсны зеаԥсазтәыз артист А. Кравцов, аҟалакь Москва инхо: - Ари лакәым, илабҿабоуп. Сгәы иаанагоит, иагьиашацәҟьаны аброуп аҟазаратә баохатәра ахьеилашуа ҳәа, улаԥш рыхьзауам ишьацәхартәны иҟәашауаз. Угәы иаанагарын уацәуха урҭ зыкәашару ҳәа, аха урҭ еиҳагьы идырццакит

ршьапқәа, рыбжьқәа уахада ирҭахзами сҳәон, еиҳагьы амелодиа хааза сгәаҵа иҭалеит.

Афестиваль "Русскаиа зима" ахыркәшараан фнызқьҩык ауаа зкәаз Аизара дуқәа Кремльтәи рхан азал пахәза иҭәыз кыраамҭа еихымсыҵьуа рнапқәа рзеиныркьон Аҧсны ҧшза аҧацәеи аҧҳацәеи.

Ажәакала, сшәыргәырҕьеит, сеигәырҕьеит шәмилаҭтә ӄазара. Иашәоума, икәашароума зегьы аӄазара ду рылыжжуеит. Аӄазара аҟәҵәахь шәхаланы шәкалааит назаза". В.Волошин ақалақь Ессентуки анҵьныр: "Ашықәс ҿыц аламҭалаз сыҧшәмеи сареи Москва ҳахьааиз избеит аӄазаратә ныҳәа афестиваль "Русскаиа зима" иазкыз афишақәа. Урҭ ирылахәыз аҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи зеаҧсазтәыз жәлар рансамбль ахьаныз анааба, мчыбжьык шыбжьаз абилеҭқәа ааҳхәеит. Ҳгәы хыҭ-хыҭуа ҳаззыҧшыз амш ааит. Абар декабр мза 27 ауха аконцерттә зал "Россиа" аӄны ҳахәаҧшит аконцерт. Араӄа уи ауха убас иқәгылеит Комитәи аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль, аха сара Кавказаа рӄазаратә коллектив бзиа иахьызбауаз азы маҵара акәм, исгәаҧхеит аҧсуа артистцәа рбаҩхатәаратә ӄазара, Кавказ ашьха ҳаракқәа рҧацәа, рыҧҳацәа, ишәзеиҕьасшьоит шәаҧхьаӄа ирееиҳау аӄазаратә мҩа ҭбаа дуқәа. Арҭ рықәгылара аӄны азәы далсхуам, даласҵом, аха акәашаратә гәыҧ, уи ахореограф хада Фазылбеи иӄазара шҳаракыу убла иҵашәоит".

Абс еиҧш аҧсуа артистцәа рыҧшзара, рҿара, рбаҩхатәара, иблахкыгаха зегьы еигәырҕьон. Убас Фазылбеи ишьапҭыҧқәа, иахьагьы изну заӄа сцена ыӄоузеи. Даеа ҩымҭак аӄны абас ҳаҧхьоит: "Урҭ рашәақәа, рыкәашарқәа Аҧсни уи аҧсабареи рыҧшзара маҵара иазкым, урҭ ирныҧшуеит ажәлар рхачҳара дуи, рфырхаҵареи, рҭоурых зегьы аӄны ахьҧшымразы рықәҧареи" (агазеҭ "Саарбриукен Цаитунг". ФРГ).

Иара убас аҭоурых адаӄьақәа еихыршәшәо хаҧшаарақәа раан, иаҳҧыхьашәеит Фазылбеи изкны иҩу цәаҳәақәак: 1977 шықәсазы Москва имҩаҧысуан СССР азанааҭеидгылақәа XVI реизара ду, уи аконцерттә программа иалахәыз арҿиаратә коллективқәа зегьы реиҧш иалахәын аҧсуа быргцәа ретнографи-

атә ансамбль "Нарҭаа". Усӄан ари аколлектив рныкәара напхгара аиҭон Фазылбеи Ӄәруа.

Аизара ашьҭахь аҧсуа нсамбль ықәгылт Кремльтәи Ахан ДУ асценаӄны. Азал иазымкуа ауаа итәаз ҳбыргцәа рӄазара џьаршьон, 80 шықәса иреиҵамыз, иқәҧраа асцена ду аӄны рбаҩхатәра иаадырҧшыз умашәаҵәӄьа ирбон, ирылазҵада, ирылзыршозеи абри аӄара шықәса ирҭагылоу, заӄа рцәа иацәыласуи рҳәон. Урҭ ашәа ҳәаны, нас акәашара аҵаны инарыгзон Аҧсни Қырттәылеи зеаҧсазтәыз артист Фазылбеи Ӄәруа иқәиргылаз акәашара "Нарҭаа".

Аҧсны ҳашьха, ҳамшын, аҳауа цқьа ахьзҩыдоу иахылҵыз ҳдауаҧшьқәа "Нарҭаа" араӄагьы рхы аадырҧшит иҳаракны. Рнапхгаҩы раҧхьа днаргыланы, рконцерт ашьҭахь ргәы аладуны, ахьз-аҧша рыманы ихынҳәит рыҧсадгьыл ахь Аҧсныӄа! Ргәашьамх рыҵҧраауа еицакра ақәмзааит!..

Қарҭ аҧсуа литературеи аӄазареи рдекада мҩаҧысит, ахьз аҧша дуқәа, ақәҿиара шьахәқәа рыманы, аха Алықьса Чычба ргәы далан. Иара инапхгарала ансамбль ахьықәмгылаз, уи илшара, абаҩхатәра ду илаз, зегьы ирбеит Гәдоуҭатәи ансамбль ақәгыларала. Убри адекада ашьҭахь, хара имгакәа аҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль, уи асахьаркыратә напхгаҩы адирижиор хада, Аҧсны жәлар рартист, акомпозитор, Дырмит Гәлиа ихьз зхыу аҳәынҭқарратә премиа алауреат "Ахьз-аҧша" аорден аҩбатәи аҩазара занашьоу Ражьден Џьгәаҭан-иҧа Гәымба инапхгарала ҩ-мзтәи агастролькәа мҩаҧыргон Абжьаратәи Азиа ареспубликақәа рӄны, абри инадҳәаланы ансамбль ахь дааҧхьан иналукааша аҧсуа кәашаҩ Фазылбеи Ӄәруа.

Уи еиҧш акәашаҩ џьбара даҭахын ансамбль аӄны, уи маҧгьы аҵәыимкит иара.

Ҩымзтәи агастролькәа қәҿиарала имҩаҧганы ҳартистцәа рхы-ргәы алаӄаны Аҧсныӄа ихынҳәит. Убри ашықәсан Москва имҩаҧысуан астудентцәеи аҿари рдунеижәларбжьаратәи афестиваль. Уи иалахәын аҧсуа кәашацәа хазынақәа гәыҧҩык: Вера Азын-ҧха, Гьаргь Базба, Владимир Гәыблиа, Фазылбеи Ӄәруа. Урҭ уи афестиваль аӄны ӄазара ҳаракыла иаадырҧшыз

абаҩхатәра азгәаҭаны ирыхцан афестиваль алауреатцәа ҳәа ахьзқәа, иара убас хазы-хазы иранашьан адипломқәа, запхьаҟа ихәыцуаз, уацәтәи амш азнеишьа заа изызбоз, уи илихыз азанааҭ ишахәҭаҭцәҟьоу еиԥш, аарԥшра дазхәцуа дашьҭалеит, уи аизҳарахь ахалара иеазишәон.

Фазылбеи ансамбль аҟнгьы аус уа, 1960 шықәсазы аԥышәарақәа ибзиазаны иҭины дҭалоит Акәатәи аҵаралашаратә ҵараиурҭа, ахореографиатә ҟәша, уи қәҿиаралагьы дагьалгоит 1964 шықәсазы ахореограф - ақәыргылаҩ ҳәа азанааҭ имаӡны.

Фазылбеи илаз ибаҩхатәра иаха-иаха ицәырҵуан. Уи игәы иҭыхоз ахь амҩагьы изалнахит дызҭалаз Акәатәи аҵаралашаратә ҵараиурҭа ахореографиатә ҟәша. Иара убраҟоуп иԥсҭазаараҿ аҟазара мҩа дызнылаз агәашә ҭбаақәа ахьизаатызгьы. Занааҭ мариа ҟалазом, аха акәашара иаҭахыуп аҵьабаа ду, ачҳара, амаашьара, абаҩхатәра чыда. Урҭқәа зегьы рыла, ишырҳәо еиԥш, ҳазшаз деиқәиршәеит Фазылбеи Ҟәруа.

Фазылбеи ибаҩхатәра алшарақәа азгәаҭан, 1961 шықәсазы, Аҟазара аусхк аҿы акыршықәса лԥшәабзиала иусуразы, Аԥсны Иреиҳазоу Асовет Апрезидиум аусԥҟала Аԥсны зеаԥсазтәыз артист ҳәа ахьз аиура даԥсахеит.

1963 шықәса рзы, уи аамҭала аҳәынҭқарратә ансамбль ааныжьны, аусура далагоит, усҟан аԥсуа ҳәынҭқарратә филармониа аҟны ҿыц еиҿкааз аестрадатә ансамбль "Шәааи ҳара ҳахь Акәаҟа" зыхьзыз аҟны. Уи ансамбль апрограмма аԥсуа жәлар рыкәашарақәагьы алан. Зызбахә ҳамоу аколлектив Фазылбеи далахәны, ҳреспублика аҩнуҵҟа имҩаԥган аконцертқәа. Ақәгыларақәа рацәаны имҩаԥыргахьан усҟантәи СССР иахьаҵанакәаз ареспубликақәеи аобластқәеи рыҩнуҵҟа, ақәҿиарақәагьы рыман. Иара ицкәашоз инарываргыланы уаҟа ашәа рҳәон: Зураб Малиа, Фатима Магбетова, Бабилина Марганиа-ԥҳа ухәа абаҩхатәра злаз аестрадатә артистцәа.

Аамҭақәак рышьҭахь Фазылбеи диасуеит аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль ашҟа. 1964 шықәса инаркны, ахореограф хада ицхыраа҆ҩыс дҟалоит, дагьыкәашоит иналукааша солистны. Фазылбеи есымша гәҭакык иман, ирҵаулаӡны дазхәыцуан икәашара инамаданы, еиҳау аҵараиура аҭалагьы. Аусгьы уа, 1967 шықәсазы аԥышәарақәа қәҿиарала иҭины дҭалеит Акәатәи арҵаҩратә институт, ибзиангьы далгоит. Фазылбеи имч - илшареи ибаҩхатәреи ирыбзоураны 1969 шықәсазы уи дҟарҵоит аԥсуа жәлар рашәаҳәареи рыкәашареи аҳәынҭқарратә ансамбль абалетмеистер хадас.

Аҭакԥхықәра ду змаз ари, аԥсуа ҟазаратә хәшҭаара дуқәа ируакыу, аԥсуа иҟазара зырызго аколлектив ду аҟны аусура мариамызт, аха Фазылбеи имч-илшара, идырра, ибаҩхатәра зегьы азикит абалеттә гәԥ аҟазара аҩазарахь ашьҭыхра.

Акәашацәа рҭәыԥ иадиԥхьалеит аҟазацәа бзиақәа, аус рыдиулон илшарақәа зегьы дырмеигзакәа. Ари аус хада фышықәса инеиҳаны дахагылан. Урҭ ашықәсқәа рыҩнуҵҟала, ансамбль аҟны иқәиргылеит акәашарақәа жәпакы. Убарҭ иреиуоуп: "Аҵьа аус акәашара", "Ҟамала акәашара", "Ачара кәашара" ухәа ирацәаны. Урҭ акәашарақәа ахәаԥшҩцәа гәык-ԥсыкала иргәаԥхон, - иргәаԥхоит иахьагьы.

Фазылбеи Ҟәруа ансамбль даланы, ҳаԥсадгьыл аҩнуҵҟа еиԥш акырынтә аҳәаанырцә иахәаԥшхьеит ибаҩхатәра иахылҿиааз аҟазара ду.

Аамҭа-аамҭала уи ансамбльаҿ иусура инарываргыланы хореографс аус иуан Лыхны ақыҭантәи акульутра Ахани Гәдоуҭатәи актәи абжьаратә школи рҟны. Дыҟан Аԥсны атеатр аусзуҩцәа реидгыла ахантәаҩы лхаҭыԥуаҩыс. Абраҟа аҟазара аусхк аҿы акыршықәса лԥшәабзиала иусуразы Ҟәруа Фазылбеи Мага-иԥа Аԥсны иреиҳазоу Асовет Апрезидиум аусԥҟала 1988 шықәсазы Аҳаҭыртә грамота ҳамҭас ианашьан. Фазылбеи иара убас аус иуан, Аԥсны акультура аминистрра иатәу жәлар рырҿиара Аҩны ахореограф хадас, аԥсуа ҳәынҭқарратә музы-катә ҵараиурҭа аҟны еиҿкааз аоператә студиа абалетмеистерс.

Еиқәаҳԥхьазаз иусурақәа рҟны иааирԥшыз илшарақәа азгәаҭаны, аиҳабыра рыхьзала ирацәаны ианаршьахьеит аҳаҭыр хьзқәеи, аҳамҭақәеи, адипломқәеи. Иара убас ибаҩхатәра ду азгәаҭаны 1971 шықәсазы Фазылбеи ихцан "Қырҭтәыла зеаԥ-

сазтәыз арстист" ҳәа ахьз. Фазылбеи иахьатаххоз, акәашацәа ахьалырҧшааз раҧхьа ддыргылон.

Аҧсны жәлар рартист, акәашара аҟны шықәса рацәала аҵьабаа збахьоу Шамиль Аҩардан инапхгарала еиҿкааз аестрадатә ансамбль "Аҧсны - 67" зыхьзыз, 1968 шықәсазы Германиа имҩаҧнагоз аҟәгыларақәа раан акәашаратә гәыҧ далахәын Фазылбеигьы.

Гәдоуҭа араион акультура аҟәша аиҳабы Гәыгәца Цьыкырҧҳа араионтә ансамбль "Рица" 30 шықәса ахыҵра иазкны агазеҭ "Аҧсны" мшаҧы мза 24, 2003 шықәса рзы ианылҵаз астатиа аҟны илҳәоит: "Жәытә-натә аахысгьы ашәаҳәареи акәашареи ҳмилаҭ цасс ирыман, ҧсабарала рцәаҩа иалан. Уи азы шаҳаҭра ауеит азқьышықәса иргәылсны, аамҭа азыблара иаламззакәа иахьауажәраанза еиқәханы иҳамоу, даеакы иузаламырҩашьо, зхатә чыдарақәа змоу ҳажәлар ржәытә ашәақәеи рыкәашарақәеи. Ииашоуп, урҭ змырзша адац-ҧашә ду рымоуп, аха ишырҳәо еиҧш, аамҭа гәымбылцьбара, уи аҟәаҩа цьбара рыцҳашьарада ибжьанарзуа рацәоуп. Уи амч мырхакәа амилаҭ рдоуҳәатә хазынарақәа реиқәырхаразы иаҭахыуп ажәлар рҟазара, ркультура иааизакны рдоуҳатә беиара мазарас иамоу еиламырсзакәа изызхауа абиҧарақәа рызнагара, урҭ рҟынтәи егьырҭ аҧхьаҟа изызҳараны иҟоу абиҧарақәа рахьгьы иаасләртә еиҧш рыларцәара"...

Иналукааша раҧхьазатәи апрофессионалтә балетмеистер, Аҧсны жәлар рартист, Дырмит Гәлиа ихьз зхыу аҳәынҭқарратә премиа алауреат, Аҧсуа ҳәынҭқарратә акәашаратә ансамбль "Шьараҭын" ашьаҭаркҩы, уи асахьаркыратә напхгаҩыси, балетмеистер хадаси иамаз Едуард Бебиа 1997 шықәсазы иҭыҵыз ажурнал "Аҧсны аҟазара" адаҟьақәа рҟны иану иинтервиу аҟны хәҭакахьала иҳәоит: "Уаҩы иҵьеишьаратә иҟоуп, аха фактны ианхоит аҧсуаа бзиа еицаабо ҳансамбль "Шьараҭын" шиз Қырҭтәыла Аҧсны иахаҧаны ианыҟаз аамҭазы: уи ҟалашьас иаиуи? Иҵьоушьаратә иҟами. Излаҵьасшьо, усҟан ҳгәы иҭаз ҳәы арҳәара ҳақәиҭымызт, апоет иҳәашьала "Аҧсны ала хҩан, алымҳа дагәан". Ес жәашықәса ҳаҵымҟьалар ауамызт, ажәлар рычҳара хыҵуан, ихыжжуан. Нас аҵәыуара иалагаз ахәҷы дшырҗьо еиҧш, "канфеҭқәак" ҳамцадыршәларын, ихышхыҵәоз "аҵәқәырҧа" уа иааиқәдыртәон.

Зны ауниверситет ҳарҭошәа, зных ателехәаҧшра ҳзаадыртуашәа ҳрыжьжьон дара ртәала. Аха ус акәым аҟазарагьы азиас аанукылараҳа иузынкылом, ҧхьаҟа ицоит... Аҟазара ажәа иаҩызоуп, уи иагьа иукәаҳаргьы, иагьа хаҳә аҟәужьыргьы, имцәыҕьар аузом, аҧсҭазаара амоур аузом, даеазәы игәгьы акы аанамгааит, ҳаҧсуара иаҭрагылауа ихы ҧнаеуеит идыруазаа-ит".

Ахахьы акырынтә иаҳҳәахьазаргьы, абарҭ еиқәаҳаҧхьазаз, аҧсуа ҟазара азыргараҿы, уи аҿар рылаазараҿы, хьаҳәаҧаҳәа ҟамца Фазылбеи Ҟәруа иҧсҭазаараҟны илиршахьоу аиҭаҳәара мариамзар ҟалап. Уи данқәыҧшыз инаркны иҟазара амехак иазҳауан. Ажәакала жәандәрыҧштәи аҵеи ишьап ҧынҵа ахьықәиргылахьоу, аҧхзы рацәа ахкеиҭәахьоу асценақәа рхыҧхьазара аиҭаҳәра мариам, урҭ асценақәа зегьы рҿы ирмацәысуан ҳҳәар имцхәхарым ҳәа сгәы иаанагоит. Дыдраҵас рнапқәа изеиныр‌ҟьон уи згәы иахәоз, ихнахуаз ауаа Аҧсны еиҧш анҭыҵгьы. Иазгәаҭоуп уи аҵьабаа, аҟәҿиара, аҧсуа хореографиа иазааигәоу, знапы алакыу аҟазацәа рыла.

Фазылбеи идҳәалоу зҵаарақәак иаҳҭарц ҳазбеит ҳара ҳазҭааз Ражьден Цьгәаҭан-иҧа Гәымба. Уи абас дихцәажәеит Фазылбеи Ҟәруа:"Фазылбеи сара раҧхьаза акәны сылаҧш иқәшәеит 1948 шықәсазы Алықьса Чычба Гәдоуҭатәи араионтә культуратә аҩны аҟны еиҿкааны имаз ашәаҳәареи акәашареи рансамбль аҿы. Уи усҟан зынза дқәыҧшзан, ихыҵуазар ҟаларын абас жәабаҟа-жәеизаҟа шықәса. Аха уи раҧхьаза улаҧш дыҵашәон дыҧшзаза, деинаалаза, ибаҩ ицәыласын цәгьашәа, угәы иаанамгарц залшомызт, уи заҧхьаҟа акәашара ахкы аҿы акрызлыҵраны иҟаз шиакәхоз. Ашьҭахь, 1956 шықәсазы Фазылбеи аҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль ахь данааи, уи дызлахәхаз аҧышәа дуқәа змақәаз акәашацәа рыгәҭаны иаарласны ихы бзиазаны иааирҧшит дсолистны.

Уи аконцертқәа раан инаигзоз акәашарақәа ицқьаны аҧсуа фольклортә цәа рылжжуа иҟан, ахәаҧшыҩ игәникыларатә, игәы азнарҳаратә дкәашон, уи деиқәаных иееилаҳәашьаҵәҟьа ауаҩы

дыхнахуан: деилхха, длахҿыхза дыҟан еснагь, цьара гхак иду-баломызт, еиҭацшьақәа ак аҵкыс, ак еиҕьын, аччаԥшь иҿықәҳә-ҳәа. Фазылбеи ицкәашақәоз дызҭабума, дыҵкәноума хаҭырла диркәашон. Идуҵаз зегьы ишахәҭаз иҭырффаҷа ԥсыуа ламыс-ла, хаҭыр дула инеигзон...

Аԥсуа доуҳатә ҟазара - акәашара аиқәырхара ҿы, насгьы акәашарақәа рықәргылара аҟны илшаз шьарда ирацәоуп. Идырра имоу, ахәҷқәа раазараҿы, аԥсуа кәашара агьама дыр-кразы, цьара коллективк аҟны рҳы дахьадмырхәаауа даараза сгәы иалоуп... Ицқәашақәоз иҿырцаазгьы рацәоуп, уи ахә ҳа-ракны ишьатәуп. Фазылбеи дыҟамкәа аконцертқәа анымҩаԥы-суаз акы азхомызт, Фазылбеи даныҟаз сгәы ҭынчын, зегьы ман-шәалан. Уи аԥсуа кәашарақәа ҟазарыла инаигзоз инрываргы-ланы, дманшәаланы инаигзон - аболгартә, амолдавтә, аукра-интә, ақырҭуатә кәашарақәа. Уи ицкәашақоз рахьтә далскаау-ан акәашаҩ ззырҳәоз, зыбаҩ зцәыласыз Гьаргь Базба. Фазыл-беи аԥсуа акәашара аҿы аџьабаа иибахьоу аԥхзаша икеиҭәа-хьоу рацәоуп ииашаҵәҟьаны".

Уасил Царгәыш: "Фазылбеи сареи ҳаиқәлацәоуп, иара еиԥш саргьы сшыхәыҷыз аҟазара мҩа сықәлеит, избанзар, иаасыкәршаны иҟаз зегьы шәаҳәаҩцәан, убарҭ роуп исылазҵ-аз уи абзиабара. Ашкол санҭала ҳшыхәыҷқәаз уаҟа еиҿкааз ансамбль саларҵеит, нас лассы-лассы имҩаԥыргон аолимпиа-дақәа, афестивальқәа даараза аинтерес аманы. Лассы-лассы акультуратә ҩнахьы ҳаргалон. Араҟа зхы алазырхәуаз ашколтә коллективқәа иалкааны рызбахә рҳәон: Гәдоуҭатәи актәи аб-жьаратәи аԥсуа школ, Лыхнытәи, Дәрыԥшьтәи, Уаҭҳаратәи, Ҟәланырхәатәи, нас Аҷандаратәи. Абарҭ аамҭақәа рзы зегьы еимкәукуаауа ирҳәо сахауан ҩыџьа акәашацәа Фазылбеи Ҟәруеи Едуард Бебиеи рызбахәқәа. Урҭ рбара, сырзааигәаны ҳаибадырра сара даара исҭахын, аха ҳҳәҷқәамзи, игәаҕьны ра-аигәара анеира сацәыԥхашьон.

1949 шықәсазы ныҳәак аҿны Лыхны имҩаԥысуан аҿырыҩ-ра, аҿы архәмарра, аҵәеигәыдцара, еыла ампыл асра уҳәа иара убас рҟазара ддырбон арҿиаратә ансмблькәагьы. Убри аныҳәа саргьы салахәын. Иахьеиԥш исгәалашәоит Лыхны ашҭа ҭбаа

агәҭаны икәгылоу аҭәаҵла ду ҳакошаны ҳаагылеит. Усҟан Алықьса Чычба араион аҿы еиҿкааны имаз ашәаҳәареи акәа-шареи рансамбль аколлектив аееилаҳәара иаҿын, сылаԥш нарықәшәеит. Сара издыруан уаҟа акәашаратә гәыԥ дышры-лаз Фазылбеи Ҟәруа, сразҟы иакит сҳәан, егьырҭ имҩаԥысуаз аныҳәатә программа абара сааҟәыҵны ари ансамбль ақәгыла-ра сахәаԥшрац саанҿасит.

Урҭ рықәгылара даара исгәаԥхеит, Фазылбеи усҟан дқәыԥ-шын, иааирԥшыз ибаҩхатәра, маха-шьахала еибыҭашьа, иееилаҳәашьа уҳәа, зегьы даарылукаауан, Фазылбеи ицкәа-шоз акәашаҩцәа абаҩхатәра дуқәа рыманы избеит: Гьаргь Баз-ба, Владимир Гәыблиа, Сергеи Сангәлиа, Ваниа Аҩардан. Фа-зылбеи дызлаз акәашарақәа рҟны иаҳҳәап, алирикатә, ахаҵа-ратә уҳәа зегьы дырнааланы , еиҿкааны инеигзон. Фазылбеии Гьаргь Баз-беи реицкәашара гәахәа дула ахә ҳаракны иршь-он. Анаҩсан исҳәарц исҭахыу, акәашара "Аԥсуа чара", "Кама-ла акәашара", Фазылбеи иусумҭақәа рахьтә ҳаԥсуа ҟазараҿы иреиҕьзоу кәашарақәаны иалагалоуп, урҭ рыхкқәа рынагзараҿ-гьы уи ихы бзиазаны иааирԥшит. Фазылбеии сареи раԥхьаза акәны, убри аҿны ауп ҳанеибадырыз, нас лассы-лассы ҳаиқә-шәалон, арҿиаратә усуракәагьы ҳрылацәажә-алон. 1956 шықә-сазы Аҟәаҟа данаа, ҳаԥсуа ансамбль аҟны аусура даналага еиҳа ҳаизааигәахеит, уи икәашарақәа имаҷымкәа срыхәаԥш-хьан, агәеизҳарагьы снаҭон. Ус ишааиуаз коллективк аҟны аусу-ра ҳаицалагеит, акыршықәсагьы напхгаҩцәақәак ҳакәны ҩна-пыкла аус еицааун, алцшәа дуқәагьы ҳаман".

Фазылбеи ибаҩҷыдаратә ҟазара ҳаналацәажәо дынивар-гыланы лызбахә сҳәар сҭахыуп, уи иԥшәма, еицырдыруа акт-риса ду, ашәаҳәаҩ хазына Виолетта Маан-ԥҳа. Виолетта лбаҩ-хатәратә ҟазара ду аиҭаҳәара сара исцәыуадаҩуп. Уи лашә-аҳәара, атеатртә хаҿсахьақәа иаалырԥшхьоу Аԥсны анҭыцгьы аҟазара абзиабаҩцәа заҟа илыршанхахьоу, еицырдыруеит. В. Маан-ԥҳа лбаҩхатәра акырынтә аԥсуа театр асценаҿы иааԥш-хьеит. Раԥхьаза артисткак лаҳасабала уи дцәырцит Д. Гәлиа ипиеса "Анаурқәа" иалхны арежиссиор Нелли Еш-ԥҳа икәлыр-гылаз аспектакль аҟны, иналгзон Ҳанифа ароль. Аԥҳәысҭә

Фазылбеи Кәруа, Сергеи Сангәлиа. ***1950*** *ш.*

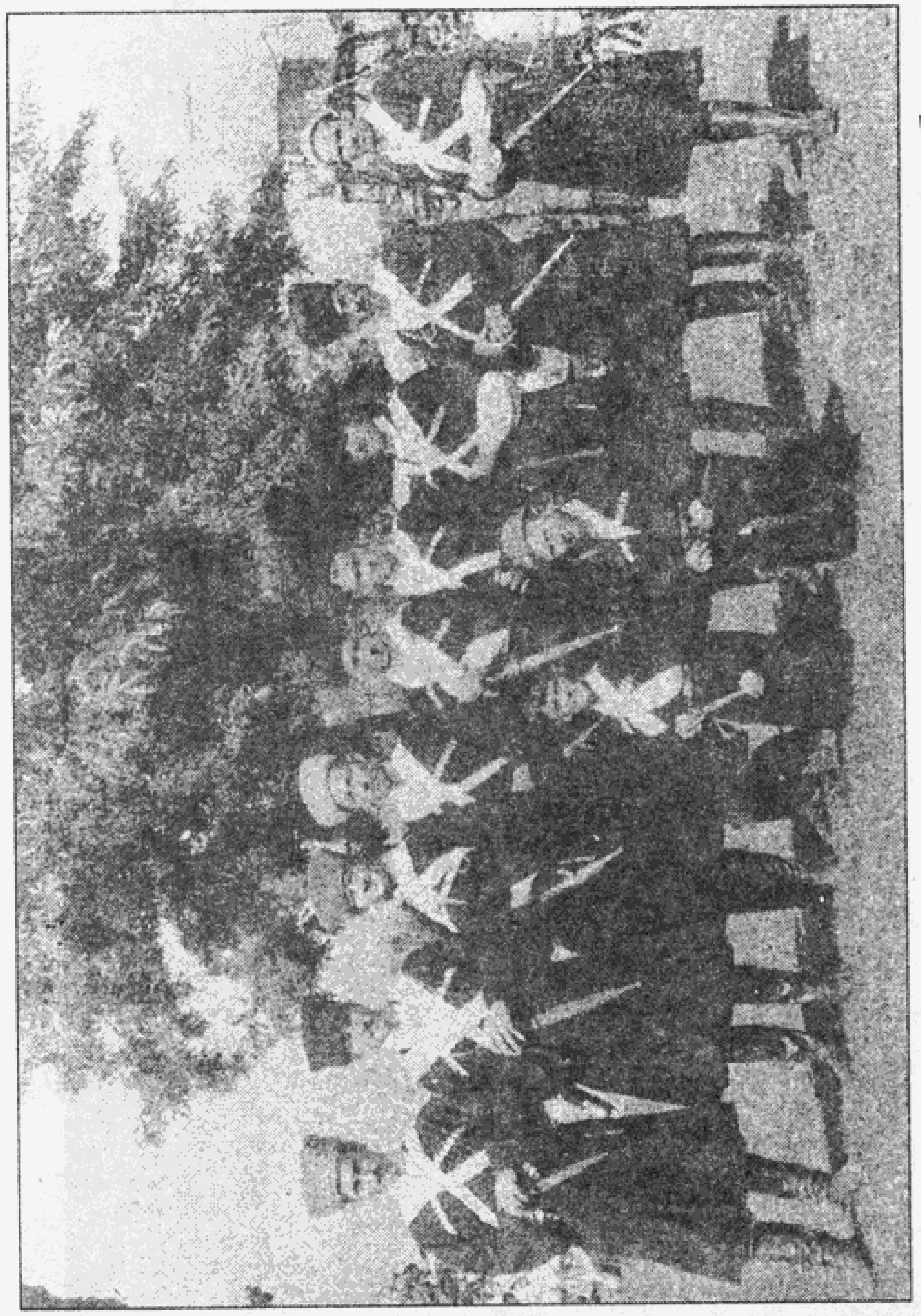

Гәдоуҭатәи араионтә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль Алықьса Чычба напхгара зиҭоз. Цәкатәи ариад акны арымарахьала Фазылбеи Кәруа, Сергеи Сангәлиа, игылоуп: Цәышьба Акакь, Сангәлиа Кәчка, Сақаниа Виктор, Хонзиа Гьаргь, Гарцкиа Лиова, Цәышьба Тониа, Ақаҩба Ҭышьҟәа, Аҳба Ҭышьҟәа, Хьыкәба Маска. **1952** шықәса.

Фазылбеи Ҟәруа, Гьаргь Базба. **1957** *ш.*

Фазылбеи Ҟәруа, Лиова Џьениа (игылоу), џаҟа - Рушьбеи Герзмаа, Гьаргь Базба. **1957** *шыҟәса.*

*Ашәаҳәареи акәашареи рансамбль инанагзоит «Аболгар жәлар рыкәашара». асоло нарызгоит Валентин Пракопов, Николаи Дементьев, Рушьбеи Герзмаа, Фазылбеи Ҟәруа. **1958** шықәса.*

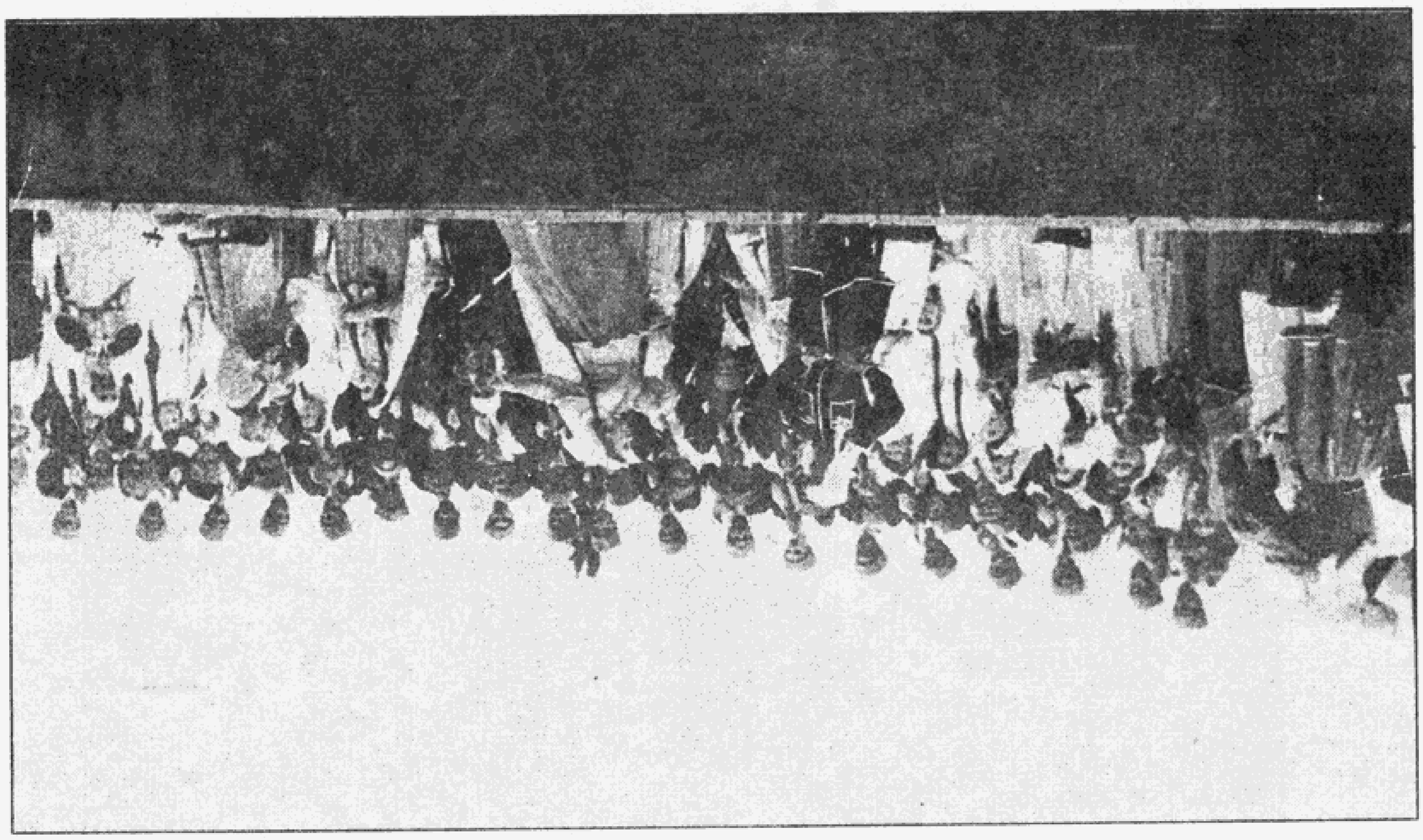

*Аԥсуа ҳәынтҟарратә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль аконцерт мҩаԥнагоит астадион аҟны **1958** шықәсазы. Аԥсуа кәашара «Аибаркыра – Шьаратын». асоло нарызгон – арыԥхарахь Фазылбеи Ҟәруа, Вера Азын-ԥҳа, Рушьбеи Герзмаа.*

Алыҟьса Гəынба, Фазылбеи Ҟəруа, Ваниа Аҩарҭан. **1962** шыҟəса .Аҟəа.

Афиша. Икəашаоит Ф. Ҟəруа, А. Вашакизе.

Акосмонавтцәа: Валери Быковски, Фазылбеи Ҟәруа, Павел Попович. **1963** шықәса. Аҟәа.

Арымарахь Иура Гериа, агәтаны – Фазылбеи Ҟәруа «Апсны – **67**». Германиа. **1968** шықәса.

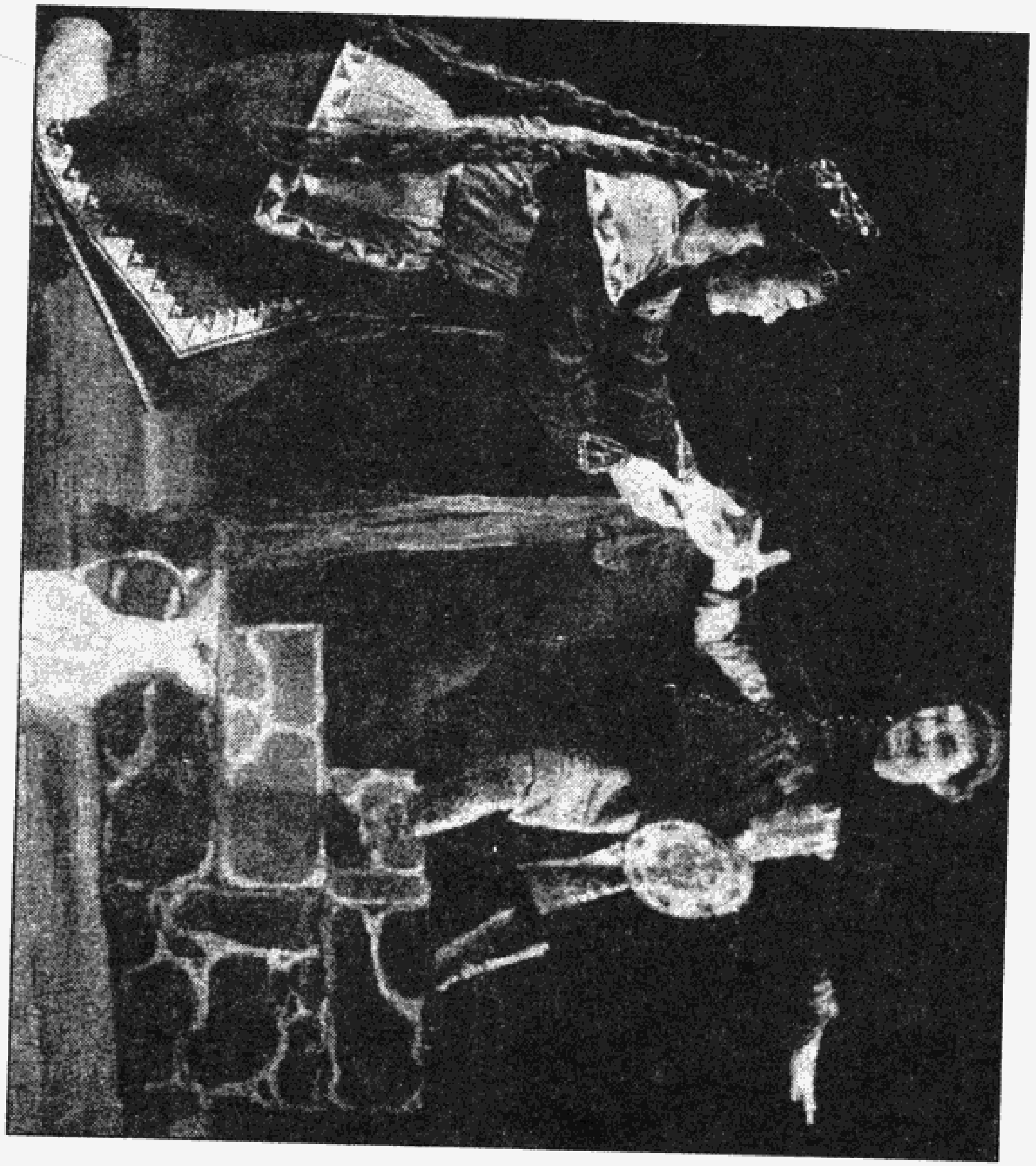

Фазылбеи Ҟәруа, Венера Џирцхалава.

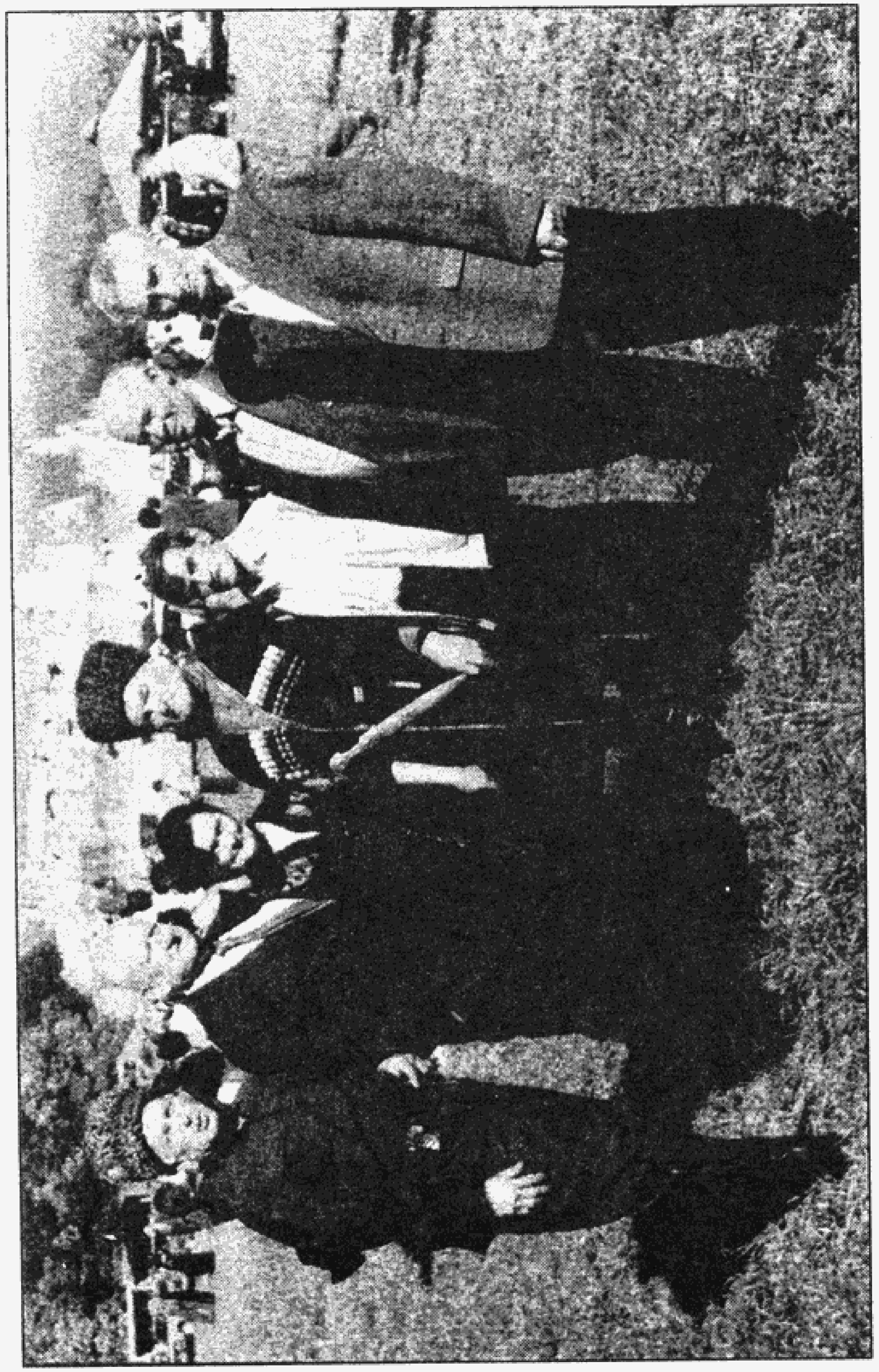

Фазылбеи Ҟәруа, Ражьден Гәымба, Виолетта Маан-пҳа, Ҳаиҭ Барцыц, Лиова Григолиа, Владимир Џьуҕелиа, Витали Базба. Аныҳәа «Лыхнашҭа». **2000** *шықәса.*

Фазылбеи Ҟәруа, Кандид Ҭарба. ***1966*** *ш.*

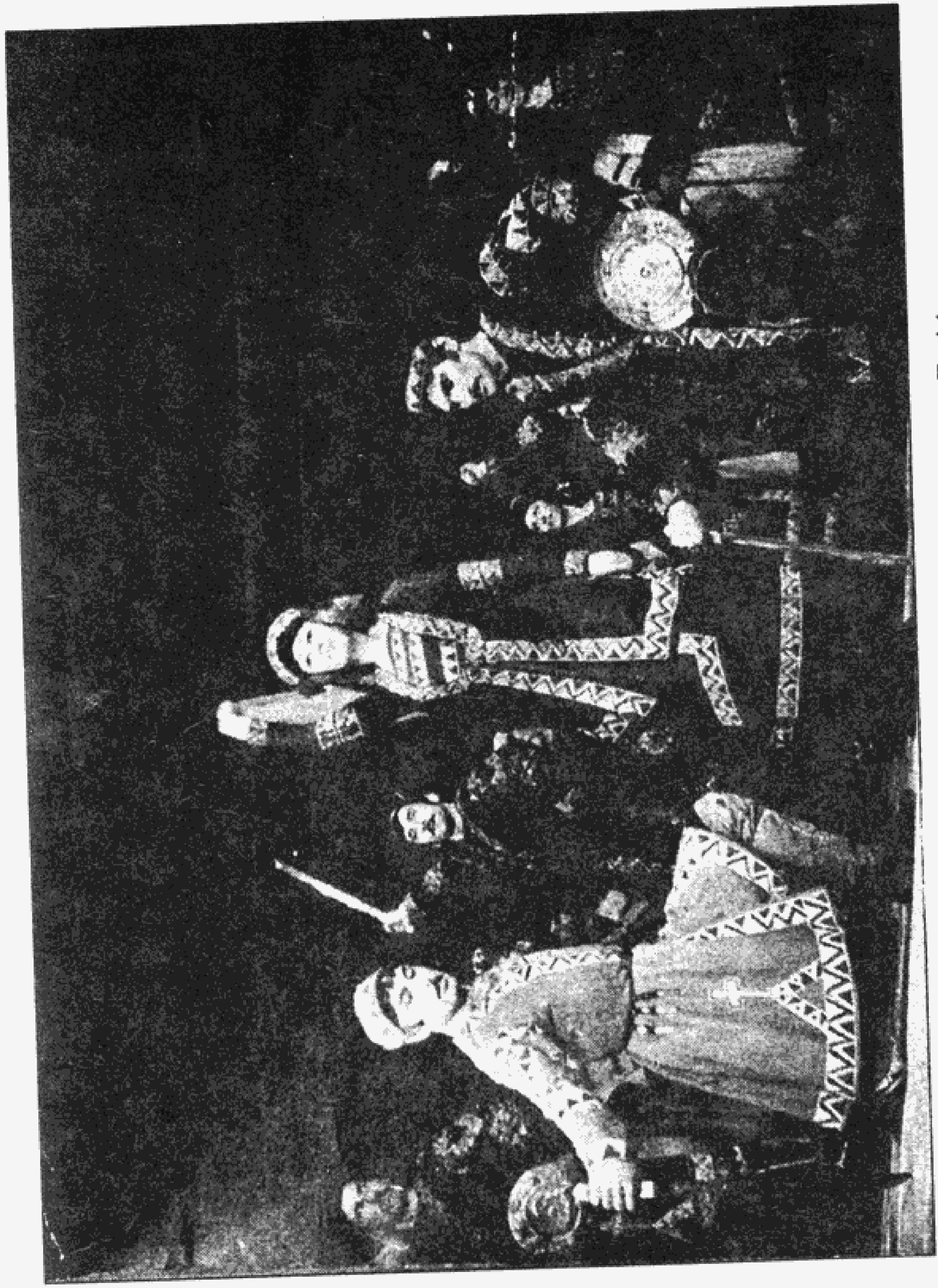

Асоло наргзоит Ф. Ҟәруа, М. Герзмаа, Р. Чамагәа.

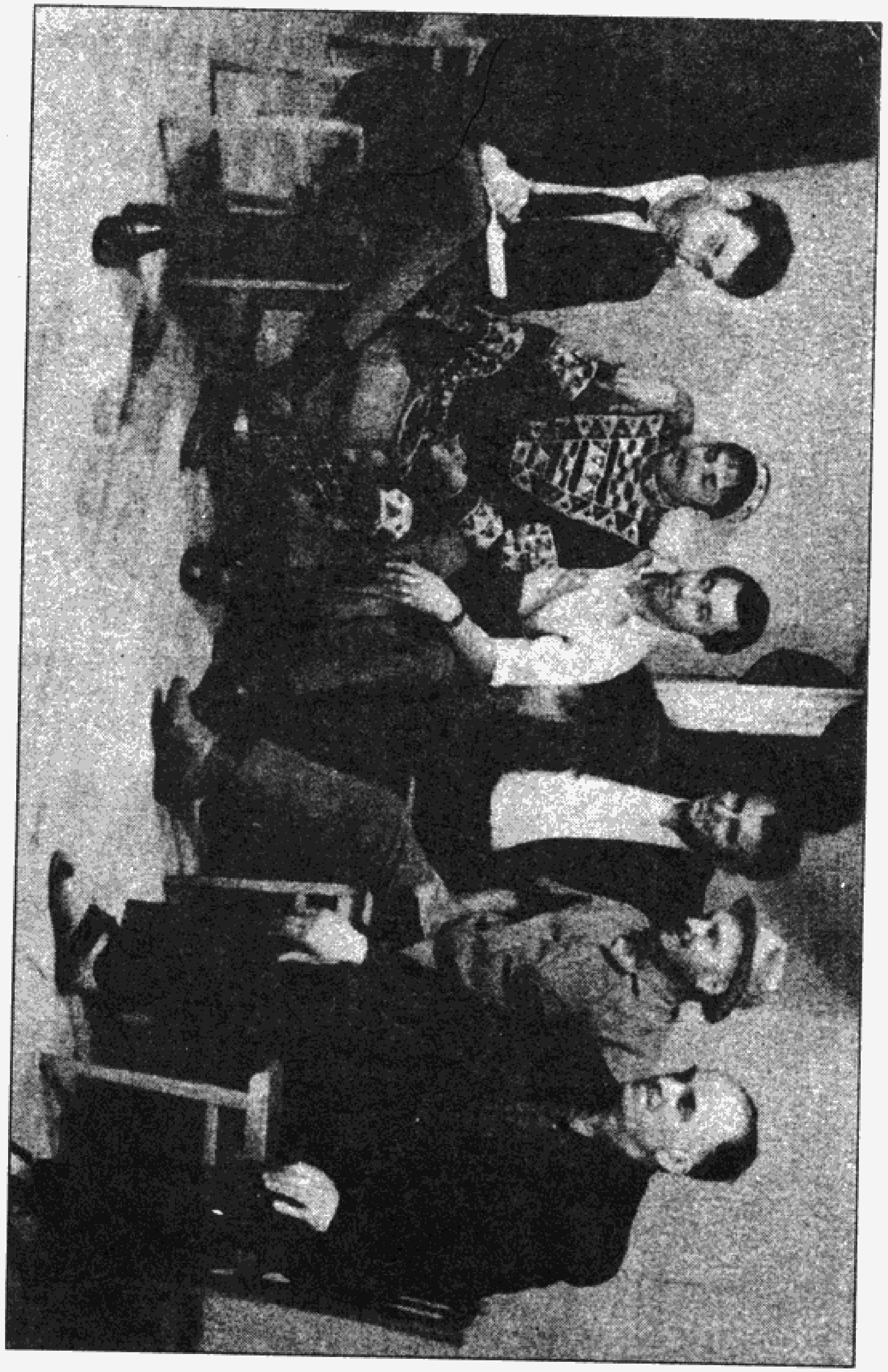

Асахьаҩы: Н. Чкадан, Ф. Қәруа, У. Цагәыш, К. Чалмаз, С. Кобахиа, Л. Буазе.

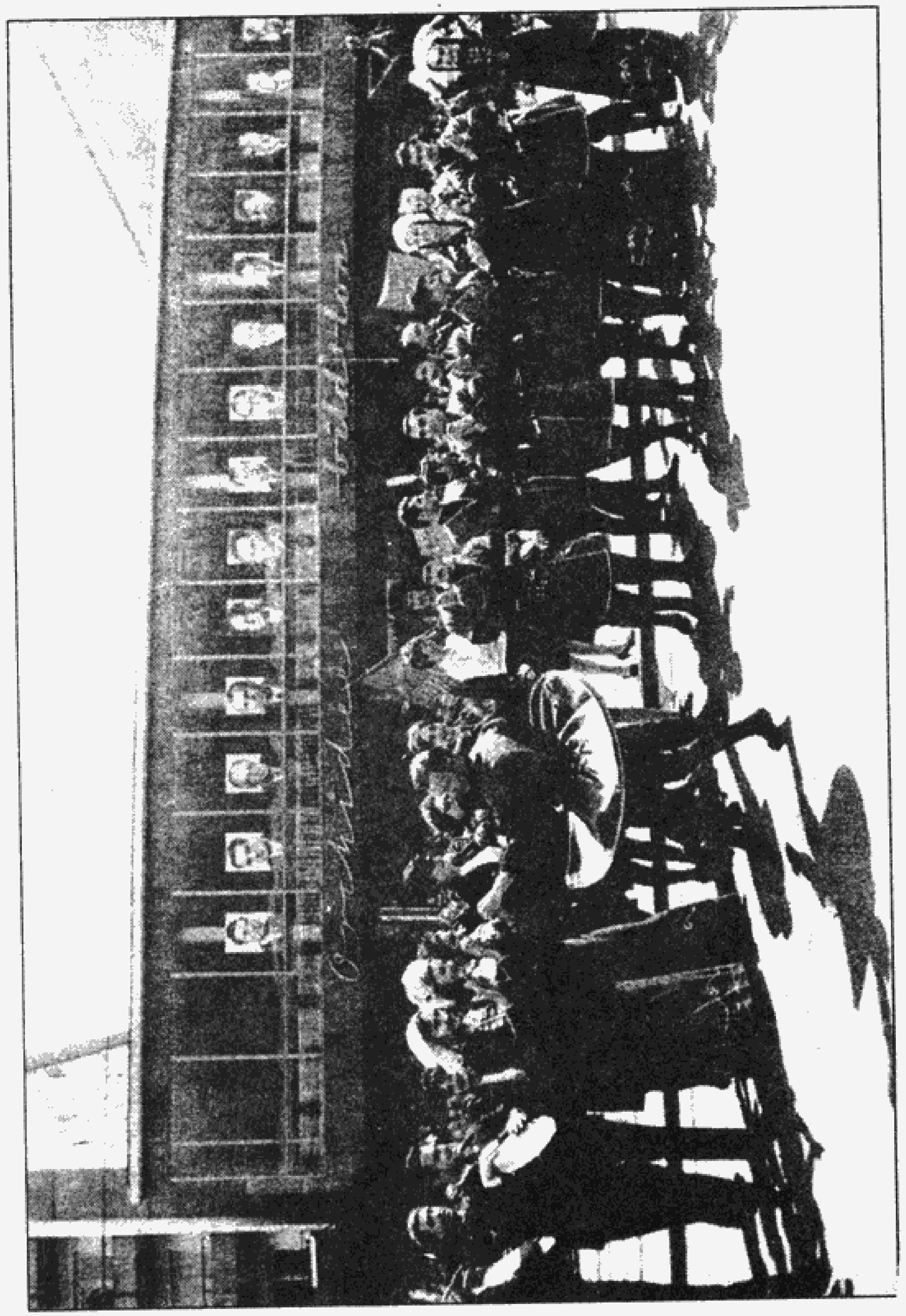

Ансамбль «Аԥсны – 67» 1968 шықәса, аконцерт мҩаԥысуеит Карл-Маркс – штадт. Германиа, асоло наигзоит Ваниа Аҩардан.

Фазылбеи Ҟәруа, Владимир Гәыблиа.

«Акама кәашара»: Ф. Ҟәруа (агәҭаны), Л. Какачиа, Г. Ебжьноу, В. Кәарҷиа, Е. Мҟанба.

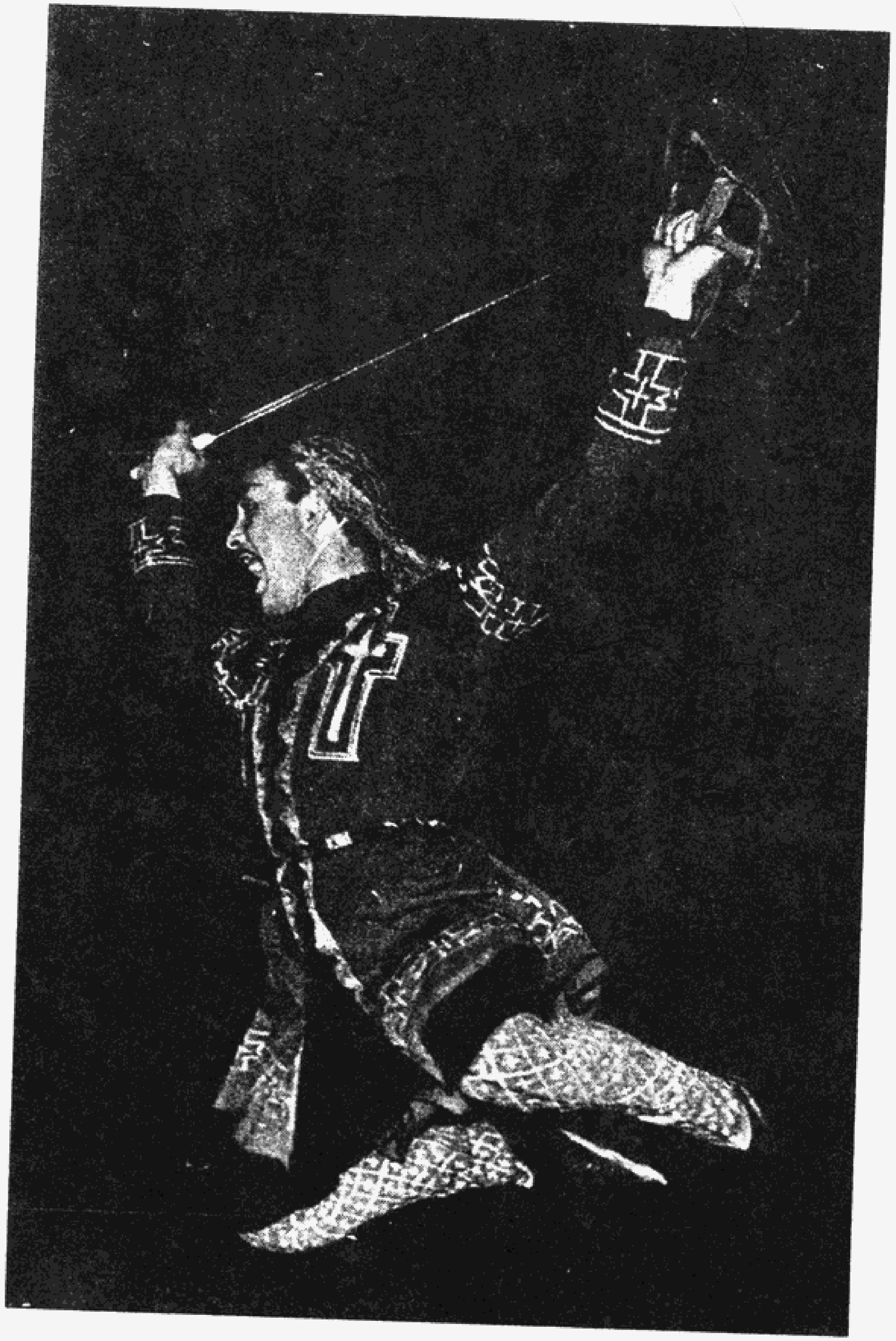

Фазылбеи Кәруа.

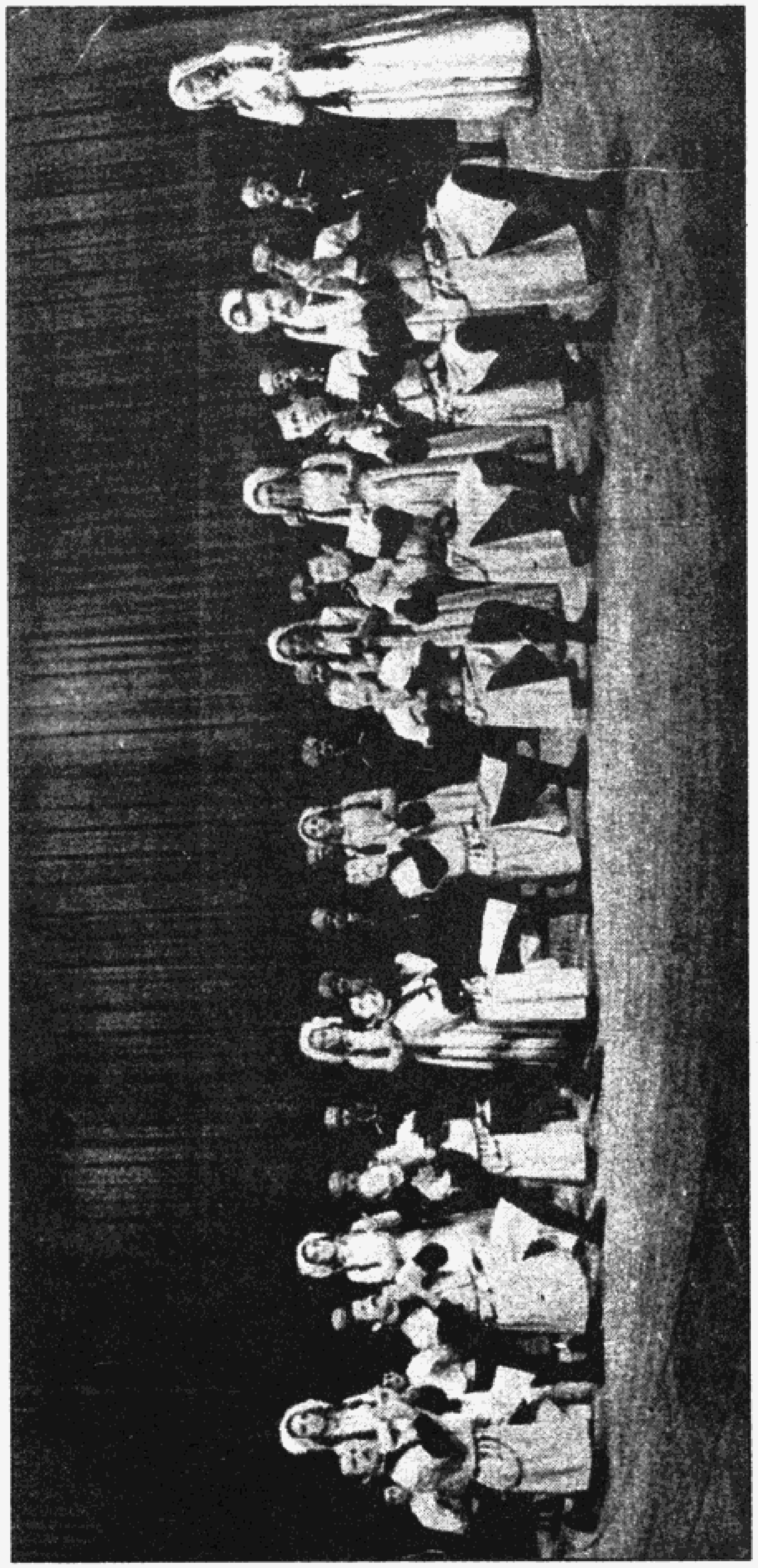

Аԥсуа ансамбль Ленинградтәи агастрольқәа раан. Итәоуп: (арҕьарахьтә армарахь): Владимир Кәарҷиа, Руслан Маан, Едуард Мқанба, Владимир Гегенаа, Валери Мышәба, Аркади Аршба, Славик Басариа, Вианор Ҭарба, Валери Аџьынџьал.

Афиша.1975 ш.

Фазылбеи Кәруа, Уасил Царгәыш. 1970 ш.

Аԥсуа ансамбль Польша ианыҟаз инеит Мҵыҭ Ԥқьын инышәынҭраҿы. ***1976*** *шықәса.*
Ашәҭқәа шьҭарҵоит Мирод Габниа, Сусана Џьениа.
Игылоу армарахь аҩбатәи Ф. Ҟәруа.

Асахьаҿы: Л. Маан-ԥҳа, В. Мышәба, Р. Гәымба, М. Герзмаа-ԥҳа. Москва. ***1973*** *шықәса.*

*Афиша. **1970** шықәса*

Фазылбеи Кәруа

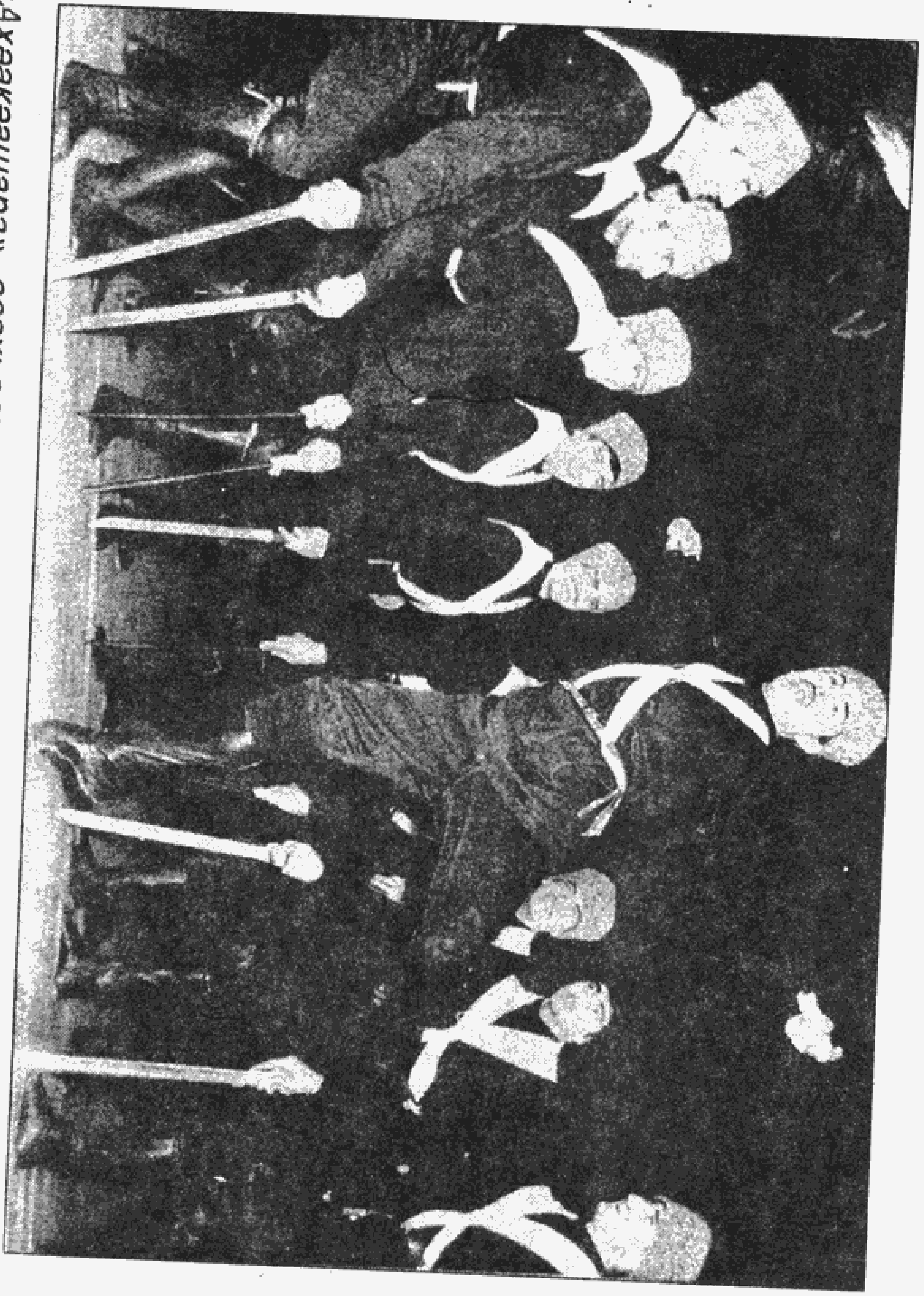

«Аҳәакәашара», асахьаҿы: армарахьтә: аргьарахь В. Кәарҷиа, Г. Гвасалиа, Д. Чиковани, Е. Мқанба, К. Ҭарба, Ф. Ҟәруа, В. Ҭарба, Д. Цьопуа, В. Ԥачулиа.

Аԥсны жәлар рартистка Виолетта Маан-ԥҳа.

Фазылбеи иаб Мага Ҟəруа.

Фазылбеи иан Машьа, илывагылоуп: Л. Агрба, Ф. Агрба, иаҳəшьа Фардосиа

Фавылбеи иашьа еиҳаб Максим.

Фазылбеи иашьа Иасон.

Фазылбеи иаҳәшьа Фросиа.

Фазылбеи иаҳәшьа Фардосиа.

Фазылбеи иашьа Владимир.

Фазылбеи иаҳәшьцәеи иашьцәеи: Лиуда, Нурбеи, Раиа, Анатоли Ҟәруаа

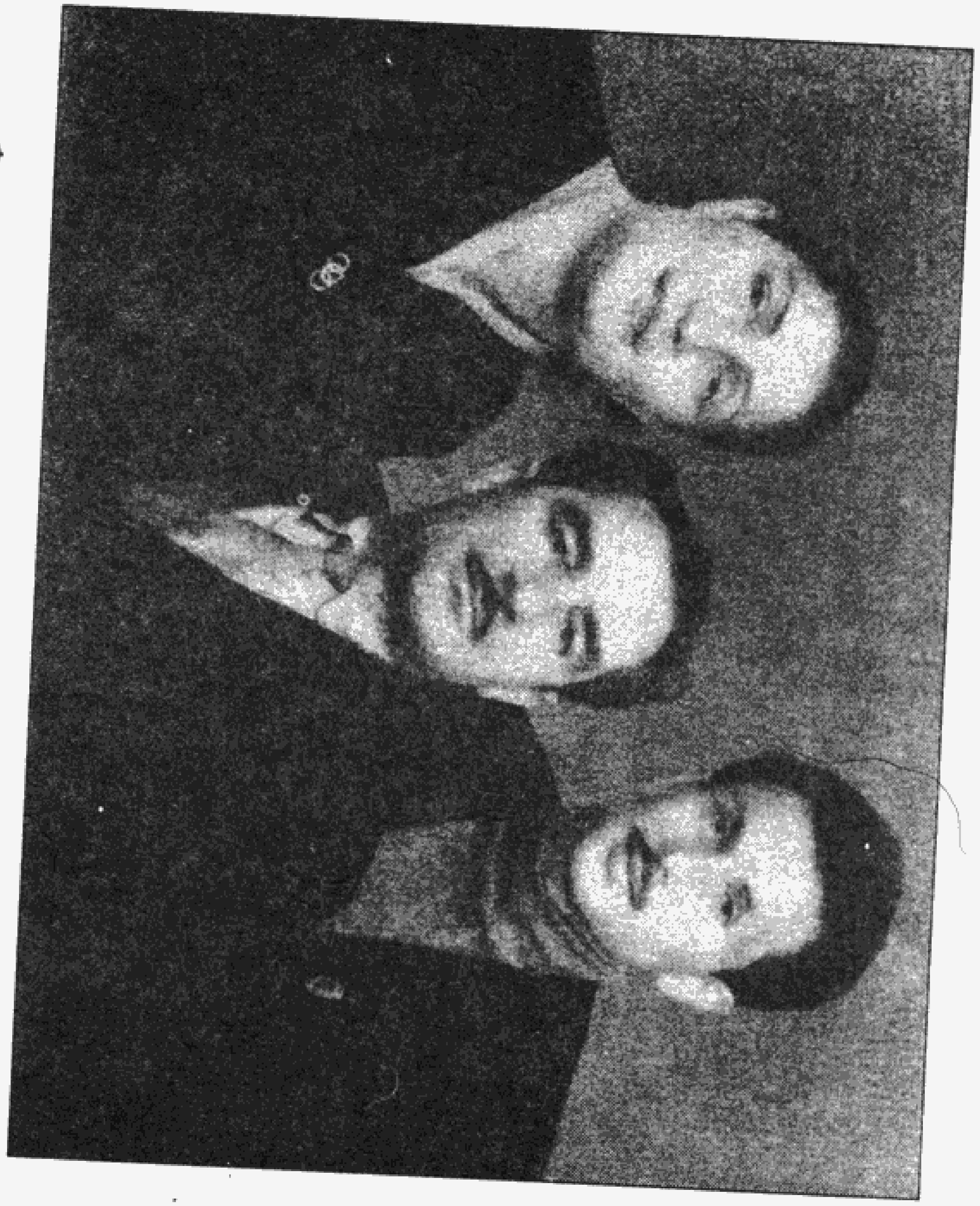

Фросиа Ҟәруа, Алыҟьса Чычба, Фазылбеи Ҟәруа.

1981 *шықәса рзы Тунис (Карфген) имҩапсуаз XI Адунеижәларбжьаратәи афестиваль зхы алазырхуз Аԥснытәи ахәынҭқарратә акуашаратә ансамбль «Шьараҭын» асолистка, Аԥсны зеаԥсазтәыз артистка Есма Чич-ԥҳа иланашьахеит «Афестиваль аԥшзареи» ахьтәи Каронеи.*

Маан Владимири имоҭа Одиссеии.

Лакоба-Маан Марои лмоҭа Асидеи.

Маан Владимир.

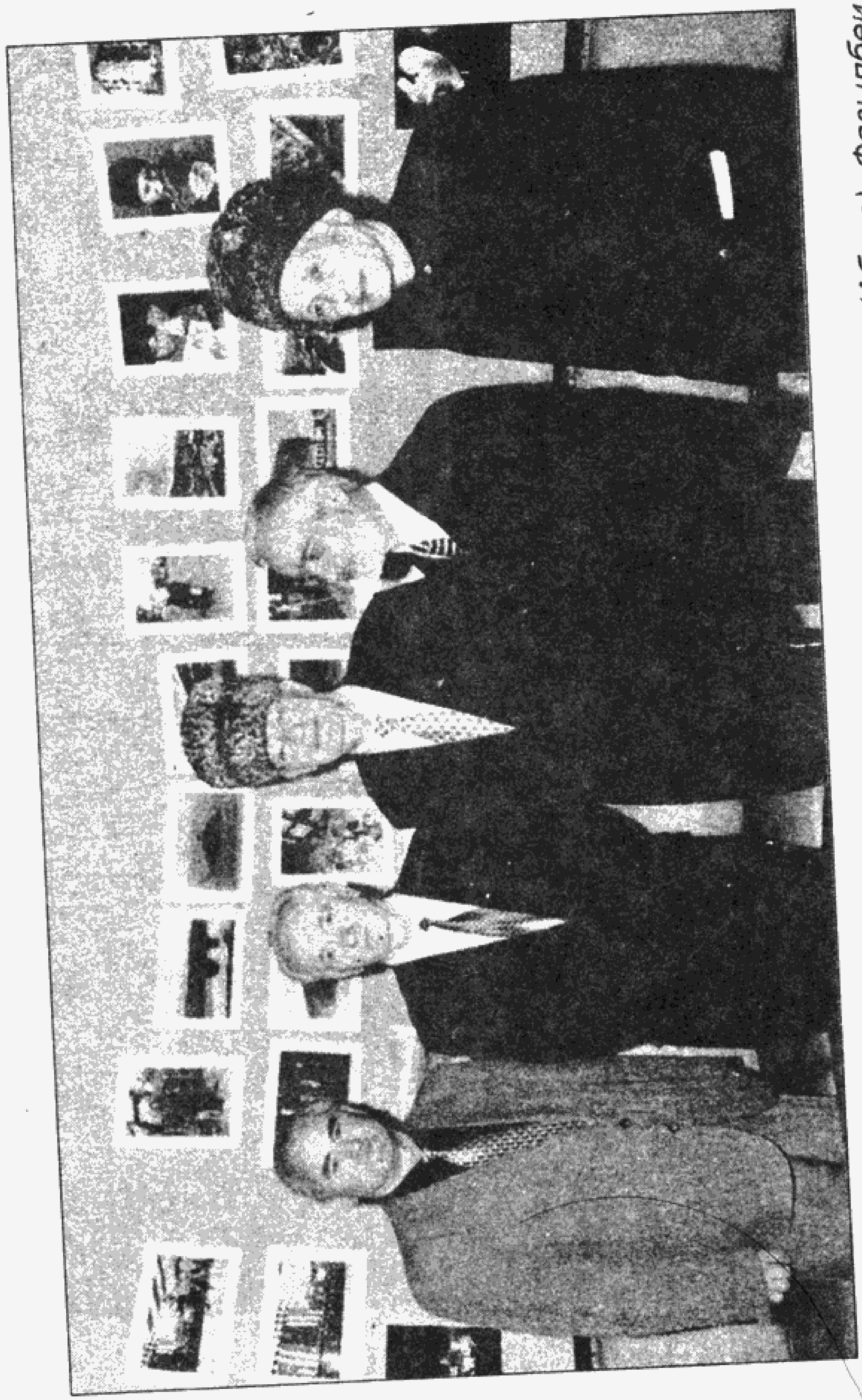

Едуард Нанба, Иура Агиров, Маҳмуд Есамбаев, Виктор Цьениа (Абаза), Фазылбеи Қәр'а. **1999** *шықәса, Москва.*

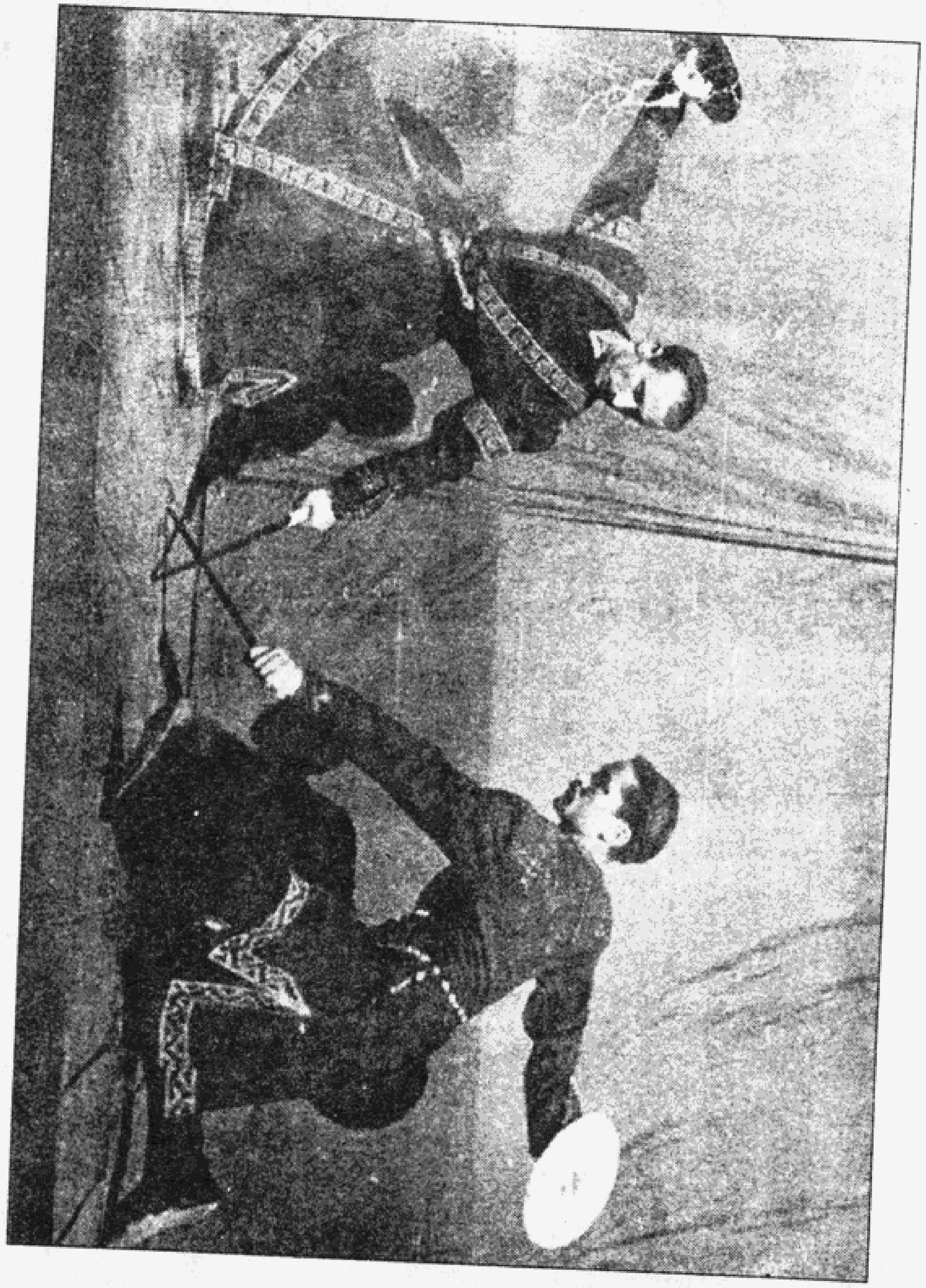

Фазылбеи Ҟәруа, Шамил Аҩардан. **1959** шықәса, Аҟәа.

Фазылбеи иҭаацәа: Асида, Виолетта, Одиссеи.

*Хацеи пҳьыси Фазылбеии Виолеттеи. **2003** шыкәса.*

Виолетта Маан-пҳа.

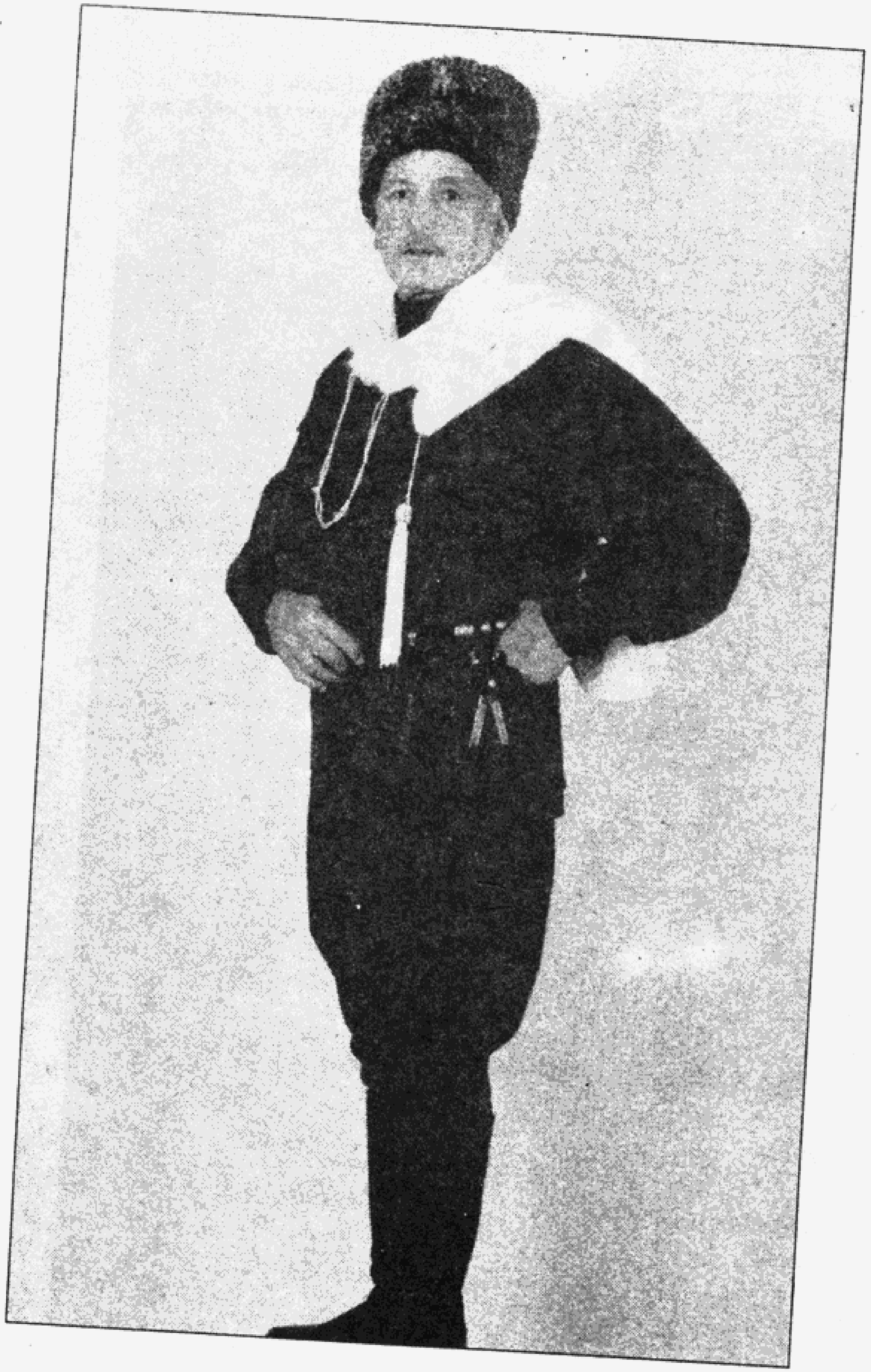

Фазылбеи Қәруа иахьа.

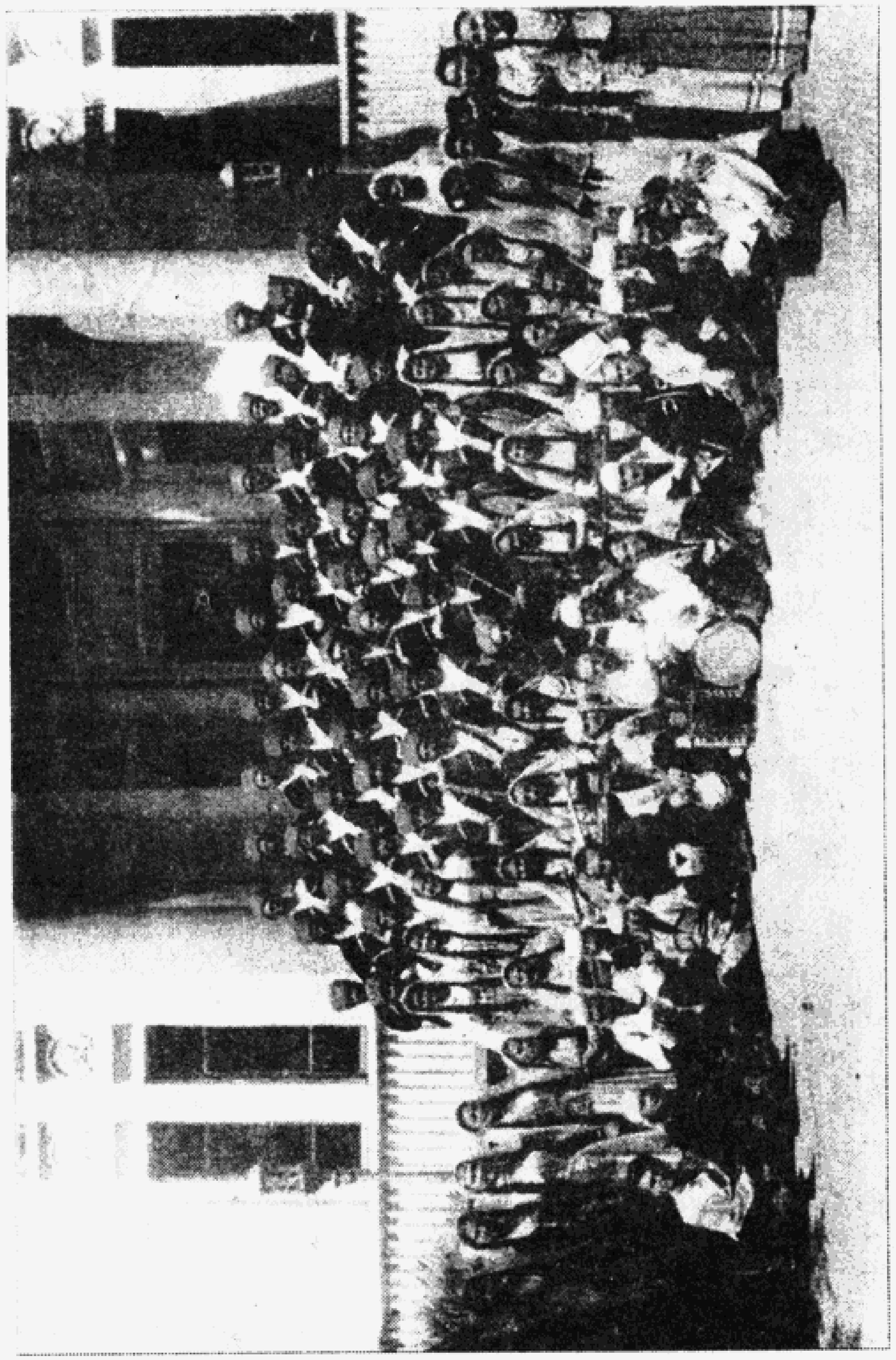

Аҧснытәи аҳәынтқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль. **1956** *шықәса. Итәоу – армарахьала аҩбатәи Фазылбеи Қәруа, Алықьса Чычба, (агуҭаны), арӷьарахьала игылоу аҳәса рахьтә аҩбатәи Виолетта Маан-пҳа.*

Аԥсуаа ауаԥсаа рколлективқәа Москва **24**-тәи апартиатә еизара ду аантәи реицықәгылара ашьҭахь. **1971** шықәса. Армарахьала игылоу – аабатәи Ф. Кәруа.

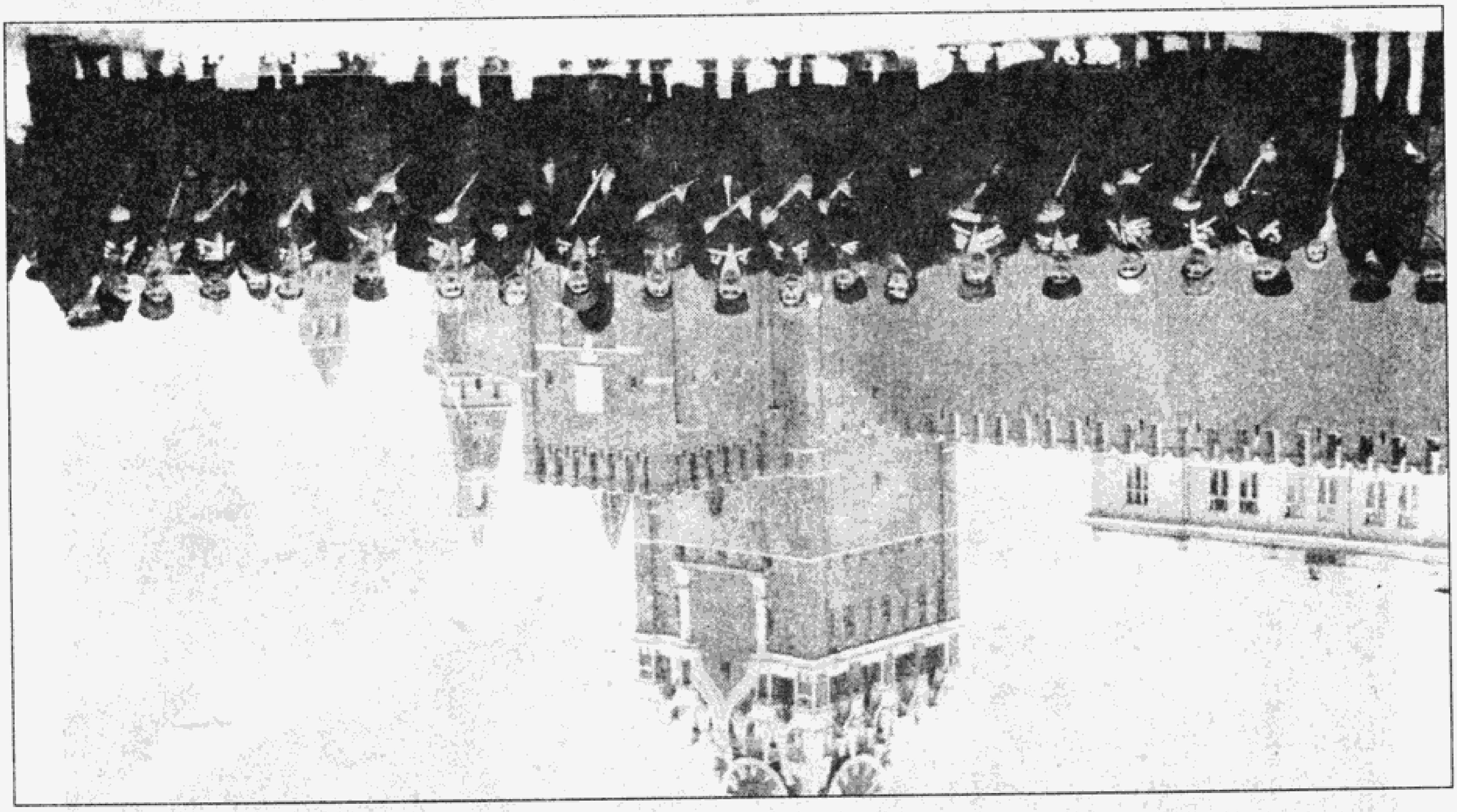

Ақәра рацәа зхыҵуа аԥсуа быргцәа рансамбль «Нартаа». М. Мқанба, К. Ҭаниа, Т. Цьолуа, К. Тәанба, М. Ломиа, М. Аргәын, Ф. Кәруа, М. Шьлымба, М. Лашәуриа, С. Аргәын, Т. Цьолуа, Кь Кәарацхелиа, В. Ашәба, Ч. Цәыцьба, Ць. Герзмаа, Д. Аиба, М. Аҵьба, М. Есава. Москва **1977** шықәса.

«Гарикаоба» («Аҳәала акәашара»): асолистцәа Ф. Ҟәруеи, М. Герзмаа-пҳаи.

Фазылбеи еиуеиҧшым ашыҟсҟәа раантәи ифотосахьаҟәа.

Фазылбеи Ҟәруа.
Иахьа

роль хадақәа рынагзарала В. Маан-ҧҳа дрылахәын, аамҭала ҳтеатр аҿы иқәыргылаз аспектакльқәа "Аҳәынҭқар ҟьантази" (Шварц), "Дон-Карлоси" (Шиллер).

Изгәаламшәода Виолетта данқәыҧшзаз Аҧснытәи ашәаҳәареи акәашареи рансамбль аҿы лашәаҳәара?.. Уи аҵыхәахь салацәажәараны сыҟоуп.

Ажәакала араҟа иуҳәаша рацәоуп, еиҳаракгьы асценаҿтәи лҟазара иазкны, аха уи даеа темоуп.

Илыхцәажәо, дзырызго ҟалап, ҳәарада…

Аҧхьаѡ хәычык унымѡахызгозаргьы саҭоумҵан, ҳаиасып ҳфырхаҵа хада иҟазшьачыдаракәа аарҧшрахь, хыхь ишысҳәахьоу еиҧш, атәылаҿы Фазылбеи дызхысхьоу асценақәа жәпазоуп. Зегь араҟа изуеиқәыҧхьазом. Москва ансамбль аконцертқәа иахәаҧшуаз аурыс киноактиор ду Андреи Миагков абас иҳәеит:

-"Достаточно было увидеть его на сцене, чтобы иметь полное представление о красоте, и богатстве народа Абхазский, так как он его истинный представитель".

Фазылбеи абас еиҧш иҟоу ажәа ҧхақәа, адныҳәаларатә цьшьарақәа изызҳәахьоу рхыҧхьазара мачым. Аҧсуа ҳәынҭқарратә жәлар рыкәашаратә ансамбль "Кавказ" асахьаркыратә напхгаѡы, абалетмеистер хада СССР жәлар рартист Кандид Ҭарба ҳаицәажәараан Фазылбеи аҟнытә абас дихцәажәоит:

-Саҳәшьа Тҟәарчал дынхон, лассы-лассы убрахь сцалон, ақалақьтә ҧсҭазаара еиҳа бзиа избазар акәхап, сқыҭа Мықәтәи ашкол ааныжьны уахь сцан, уаҟатәи ашкол сҭалеит. Ашкол аҟны еиқәкааз асахьаркыратә-хаҧшьгаратә ансамбль саларҵеит, акәашара аҿы сҟазара хәчы исылаз ангәарҭа, сыцәгьамкәангьы скәашон сгәанала.

Убраҟа сибазар акәхап, иҧсаҭа бзиахааит ашәаҳәаѡ бзиа, аҟазара ду злаз Гьаргь Шьакаиа ааҧхьара сиҭан иара еиқәкааны имаз ахаҧшьагаратә жәлар рашәаҳәареи рыкәашареи рансамбль ахь. Ашколгьы ансамбльгьы еилагзаны уаҟагьы схы цәгьамкәаны иаасырҧшуан. 1959 шықәсазы акәын, Тҟәарчалтәи акультуратә хан аҟны аконцерт мѡаҧнагон аҧсуа ҳәынҭқ-

арратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль, уи асахьаркыратә напхгаҩы, адириожиор хада Ражден Гәымба инапхгарала.

Уи аконцерт ахәапшра сгәы иҭагьежуоишьҭеи акраатцуан, сызԥшыз амш анааи уахь заанатцы сцеит.

- Сара сахыццакуан аконцерт алагара, знык урҭ акәашацәа сынрыхәапшындаз ҳәа сгәы хыҭ-хыҭуан.

-Аконцерт иалагаанза Раждени Гьаргьи аицәажәара иаҿын (усҟан Ражден цҟьа дсыздыромызт), урҭ реицәажәара аламҭалазы, сара исыԥхьан, абас азтцаара сзықәдыргылеит-аҳәынҭқарратә ансамбль ахь снаргарц усура, аха исҳәарыз ҳәа сҿыцашәомызт.

Изласгәалашәо ала (усҟан исхытцон жәаф шықәса) акәашацәа рееилаҳәартахьтә даадәылтцит ҷкәна ԥшзакы, деилаҳәа еилаца, изара калаза амацәаз дкылухратәа, аконцерт ахь ацәырҵра иеазыҟатцаны. Уи азтцаара ирҭаз иажәақәа иахьагьы исгәалашәоит: - "Дыԥшзаза дкәԥшза дыҟоуп, икәашашьа илоу аҟазара сымбацт, ҳахәапшп" иҳәеит. Уи Фазылбеи Ҟәруа иакәын.

Фазылбеи ихы аасықәкны иихәаз ажәақәа сгәы атцанза иаарԥхеит, сагьхәцуан - сыржьоу, ма сыргатцәҟьоу ҳәа.

Аконцерт иалагеит, сара цҟьа срыхәапшратә ҭыԥ бзиак алсхын сыблақәа еиқәмԥсазо асценахь акәзан сахьԥшоз, Фазылбеи иакәзан сылаԥш зегьы иҭҟәаны изгоз-уи ицәырҵра иаразнак улаԥш дытцамшәар ҟалазомызт, иееиҿкааны еилаҳәашьа, ихылԥарч уҳәарыма, ихҭарԥа уҳәарыма, изиацкьақәа зынза уеырныубаалон, асолоқәа инаигзоз зегьы професионалла еихшәшәо џьара гхак амҭакәа инаигзон, ахәапшыҩ еиликаауан уи аԥсабара аҟыбаҩ ҷыда шиланатцаз, аха уи ихы ишаирхәаз.

Аконцерт апрограмма нтцәаанза Фазылбеи ихьзи ижәлеи изныкымкәа ирацәаны илҳәон аконцерт амҩаԥгаҩ.

Уи инаигзоз акәашарақәа иаҳҳәап: алирикатә, ашьхарыуаа, ахевсуртә, ҟамала акәашарақәа, ма ақьачақьтә уҳәа зегьы инаалон, аԥсы ахатцаны иныигзон, ажәларгьы ргәахәара шьҭытцны рнапеинҟьара еихсыҕьуамызт.

Аԥсуа чара кәашара "Ҩыџьа арԥарцәа реицыкәашара" еицыназыгзоз Фазылбеи Ҟәруеи Гьаргь Базбеи иахьагьы сыбла иаахымшәо ихгылоуп, урҭ аԥсы ахатцаны рыкәашара шынарыгзоз ианаасгәалашәалак. Усҟантә и еитцагылаз абиԥара атәы аиҭаҳәара мариам, рыкуашара ацәа-ажьы ахан, ахатцарацәҟа алажжуан, сгәы инҭаскон, изларылшозеи ирылазтцозеи абас ацәаласра ҳәа адырды еиԥш ихагьежьуан, дара ракәым ахәапшыҩ иблахатц аргьежьон, урҭ иаадырԥшон аҟазара дуцәҟьа, уи ҟаза-рацәҟан.

Саргьы сынкахәцон Аҟәаҟа санбаргои ҳәа, аха исылшарыма? – ҳәа сыгәгьы ааиҭаԥон, аха исыԥхьон уахь аҟазарахь.

Амшқәеи амзқәеи снацәкьарақәа рыла ишысԥхьазоз 1960 шықәсазы исарҳәахьаз инақәршәаны аусура салагоит аԥсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар расамбль аҟны. Сқәԥшны аусура сызлагаз аҿы Фазылбеи икәашаратә ԥышәа, ибаҩхатәра иснарцаз даараза ирацәоуп, ацхыраарагьы исиҭахьоу маҷым.

Фазылбеи изуҳәаша шьарда ирацәоуп, иџьабаа дууп, урҭқәа реиҭаҳәара сара салагом.

Ибаҩхатәра иацзааит агәабзиара, ашықәс рацәа. Аиаша ҳҳәозар, Кандид иажәақәа рыла, уи даԥсахатцәҟьеит.

Фазылбеи игәалашәарақәа рахьтә иҳаиҳәоит: Москва инхауа ҳџьынџь уаа рхатәгәаԥхарала ааԥхьара иҟарцаз ала 1999 шықәсазы, аԥсуа ҳәынқарратә акәашаратә жәлар рансамбль "Кавказ", уи асахьаркыратә напхгаҩы, абалетмеистер хада СССР жәлар рартист , Аԥсны жәлар рартист Кандид Ҭарба ҳаицны амҩа ҳақәлеит Москваҟа. Сара инспекторк иаҳасабала, сыԥшәма аконцерт мҩаԥгаҩыс. Аконцерт мҩаԥысраны иҟан П.И. Чаиковски ихьз зхыу аконцерттә зал аҟны, мшаԥы мза ҩажәа рзы. Аконцерт алагара акыр аамҭа шагыз, гәалашәарак сызцәырҵит: 1962 шықәсазы Аҟәа аԥсуа ҳәынҭқарратә филармониа аҟны аконцерт иман адунеи ахьынзаназаазо еицырдыруа акәашаҩ ду, СССР жәлар рартист, асоциалисттә џьа Афырхатца Маҳмуд Есамбаев.

– Абраҟа ҳаибадырит уии сареи:

Убри аахыс аҩызара бзиагьы ҳабжьан: - сгәы инҭаскит, уахатәи ҳконцерт ахь сааиҧхьарц - ус иагьыҟалеит.

Иҩны снеины агәхьаа дасмыргарцаз аҭел сизасит, схы анисырдыр дааразa гәахәас иҟаиҵеит, ажәакала ааҧхьара исҭеит ҳконцерт ахь дааирац, уи даараза патыу ақәиҵеит. Сааҭк аҩнуҵҟала аконцерттә зал аҿапхьа ҳаиқәшәеит.

Аҧсшәақәа анеибаҳҳәа ашьҭахь, ахәаҧшцәа рзалахь ҳнеит. Аконцерт мҩаҧгаҩ Виолетта Маан-ҧҳа аҧардақәа ааимарҟьаны асцена дыҧшзаза даақәгылан, апрограмма, раҧхьатәи аномер нарылалҳәан, нас аҧсышәала инацылҵеит уахатәи аконцерт дшалахәыу Маҳмуд Есамбаев, азал аҟны дыдраҵас анапеинҟьара лассы еихсыӷьомызт: аконцерт иалагаанза уи асценахь дхаланы ажәа ҧхақәа иҳәеит, ҵыхәаҧҵәарада ашәҭшьыҵәрақәа игәыдырҳәҳәалон. Фазылбеии сареи ҳаицәажәара зхы алазырхәыз Кандид Ҭарба абас нациҵеит:

Аконцерт ашьҭахь Маҳмуд имҩаҧаагаз аконцерт аколлектив зегьы иҳадныҳәало, абас иажәа хиркәшеит: "Ахьз-аҧша шәымазааит амилаҭтә жәлар рҟазара зырзго Кавказ иахылҵыз ахьшьцбақәа, аиҳарак далскаауеит, сҩыза бзиа Фазылбеи, иҧшәма ҧҳәыс Виолетта Маан-ҧҳа, аҟармаҵыс абжьы хаа иаҩызаха иналгзоз ашәа ссир "Рица" азы. Шәконцерт ахь ааҧхьара исышәҭаз Фазылбеи аҧхьа днаргыланы иҭабуп ҳәа шәасҳәоит сгәы шәырҧхеит, – иҳәеит агәалаҟара бзиа иманы.

Ансамбль амацара акәмкәа Аҧсны жәлар зегьы иаҳзеӷьишьеит аманшәаларақәа. Уи иажәақәа иҳәааз, Фазылбеи иҟаиҵаз ааҧхьара иаанагоит амилаҭ маҷқәа бзиабарала реизааигәахара.

Маҳмуд гәык-ҧсыкала, аконцерт ихы алархәра, азеиӷьашьарақәа иҳадикылази рзы иҭабуп ҳәа иарҳәеит: Тарас Шамба, Нелли Ешба, Александр Анқәаб. Ансамбль «Кавказ» иацны уахь инеины иҟаз апоет – аҵарауаҩ Гьаргь Гәыблиа, Виктор Ҵьениа (Абаза).

Ансамбль Москватәи рықәгылара инаваргыланы аконцертқәа мҩаҧыргеит Шәача, Ростов, Волгодонск, Нхыҵ-Уаҧстәыла уҳәа.

Даҽакгьы: 1962 шықәсазы еицырдыруа акәашарақәа рықәргылаҩ, Дағьсҭантәи аҳәынҭқарратә акәашаратә ансамбль "Лезгинка" анапхгаҩы Ҭанхо Израилов ҳаҧсуа ҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи жәлар рансамбль аҟны иқәиргылеит акәашара "Лезгинка". Абри акәашара аҟны ихадараз асолоқәа наигзон Фазылбеи. Иаҧсоу аҵеи ишырҳәо еиҧш ажәлар дыртәуп. Ажәлар рымаҵ иахаҵгыланы аус зуа хашҭра иқәым назаза.

Ахахьы ишаҳҳәахьоу еиҧш, Ҟәруа Магеи Қардиа-ҧҳа Машьеи ирыхшеит ф-ҩык ахшара, урҭ зегьы анцәа ишиҳәара иҟан, рымч, рылшара акы иамегзакәа урҭ раазара иазыркуан, даргьы мшызҳа еиҵагыланы ирызҳауан, рыҩнаҭа гәырӷьаран, знык инрылаҧшны арҭ аҭаацәара збаз игәы азнарҳауан, аҵьҵьаҳәа еилан. Аха аҧсҭазаараҿы иҟамло егьыҟам, абас еиҧш иҟаз рыҩнаҭаҿы хаҵеи-ҧҳәыси аимак роуит: аиҳабы рҳәеит, аиҵбы рҳәеит, аха еинаалашьа рмоуит, ианамуза Мага аҩнаҭа ааныжьны дахьиз - дахьаазаз иқыҭахь Жәандәрыҧшьҟа дцеит. Уи уаҟа акыраамҭа имацара дынхон-дынҵуан, аха азаҵәра уадаҩхауа иалагеит, убас рқыҭан ҧҳәыски иареи иеигәаҧхеибашьан, изҭахымызгьы ҵьоукы ҟалазаргьы, рыҧсҭазаара еиларҵеит. Урҭ еивагыла анхара-анҵыра иалагеит, рыҩнаҭагьы, уаҩ даареилаҳаратәы ҵеила аизҳара ҟалеит. Магеи аҩбатәи иҧшәмеи ирыхшеит ҧшьҩык аҵеицәа: ҩыҵьа азӷабцәеи, ҩыҵьа аҷкәынцәеи, урҭ ршьапы иқәдыргылеит. Аиаша уҳәозар Ҟәруа Мага жәаангәршьапы иқәдыргылеит...

амхаԥҟеит, џьоукы ашԥа иалаган Алықьса абахҭа дынҭаркит ҩышықәса иқәҵаны. Уи дахьҭакыз иқәрҵаз, иипҟаз иакәзамызт хьаас имаз, уахгьы-еынгьы игәы иҵхоз Фросиа лакәын. Дахьҭакыз иҩызцәа даарыԥхьан, абас сызбеит шәсыцхраароуп, Акәруа-ԥҳа даазымгар ҟалом ҳәа реиҳәеит.

Ҟәруаа ауаа рниҵеит, аха мап ицәыркит, лара Фросиагьы мап лҳәеит ауаҩы абахҭа дышҭакыу хаҵа сышԥаиццо ҳәа. Аха имуҵәҟьеит ҵабыргны.

Хәылбыехак ауаа ааишьҭит Ҟәруаа рҿы, иаргьы дрыцын, аха ихы димырбеит, даеа ҩызцәақәак ицны џьара иԥшын, инеиз ауааи аԥшәмацәеи шеилацәажәоз, ҩыџьа рлахьынҵа шырзбоз, Алықьса иҩызцәеи иареи, аҩны ашьҭахьтәи ашә ала Фросиа даадәылганы Гаграҟа илықәршәны абахҭахь амҩа иқәлеит. Ари иҟалаз заҳаз Фросиа лашәцәа, рҭынхацәа рышьҭалеит, аха акгьы рзалымхит.

Ус уҳәар ҟалоит, ҿыц зыԥсҭазаара еилазҵаз хаҵеи-ԥҳәыси абахҭаҿы ԥсҭазаарас ирымоузеи ҳәа, ииашоуп, аха Алықьса дахьыҟазаалакгьы ихәы ҭаирхомызт, иара абахҭа аҩнуҵҟагьы аԥсҭазаара напы аиркит, Фросиа излалҳәо ала, урҭ рыԥҳа Емма диит Гагратәи абахҭаҿы.

Ауаҩы згәы цҳафыру, еилҟьоу дахьыҟазаалакгьы, ахраҿҟьара даҿатәазаргьы ихәы ҭаижьуам, шьҭахьҟа даанхауам. Убарҭқәа рҩыза зылшахьоу, иҟазҵахьоу ауаа фырхацәа, ауаа гәымшәақәа, ауаа нагақәа, абаҩхатәра дуқәа злаз дыруазәкын Алықьса Чычба. Абасала Фазылбеи димаҳәхеит Алықьса.

Фазылбеи ҩнаҭалагьы анцәа ишиҳәара дыҟоуп, уи иԥшәма, аԥхьан ишаҳҳәаз еиԥш, еицырдыруа актриса, асценаҟны ахаҿсахьа ҟаимаҭқәа аазырԥшхьоу, абжьы гәкы зхоу ашәаҳәаҩ Аԥсны жәлар рартистка Виолетта Маан-ԥҳаи лыԥшәмеи ирхылҵыз рԥа Одиссеи далгахьеит Москватәи анапхгаратә институт, рыԥҳа Асида – амузыкатә ҵараиурҭа урылаехәаратә изманаха иҟоуп.

Иаркьаҿны иаҳҳәозар, Фазылбеи иԥшәма Виолетта Владимир-иԥҳа Маан, дхәыҷы аахыс лыԥсҭазаара зегьы аԥсуа ҟазара иадҳәалоуп. Убри хыҵхырҭас иамоу амазақәа рҭәы лхаҭа далацәажәоит: «Саб иҳәоны исаҳахьоу, аибашьра ҟалаанза,

раԥхьаза аусура далагеит, актиорк иаҳасабала, аԥсуа театр аҟны акыр шықәса уаҟа аус шиуаз, абжьы бзиа ихаз еилызказ, аԥсуа ансамбль анапхгаҩы Платон Ҧанцулаиа ааԥхьара иитан уаҟа ашәаҳәара далагоит».

Ашьҭахь иалагоит Аџьынџьтәылатәи аибашьра ду, уи аибашьра далахәын иаанҵәаанза. Аибашьра ихыган данаа 1947 шықәсазы аусура далагоит ашәаҳәареи акәашареи Аԥснытәи рансамбль аҟны, иашәаҳәара бзиа азын уи ихҵан Аԥсны зеаԥсазтәыз артист ҳәа ахьз, уи ари аколлектив аҟны аус иуан 1983 шықәса рҟынза. Виолетта даныхәыҷыз лаб иашәаҳәара лгәы аҵанза еимнадон, ларгьы абжьы хаа, абжьы гәкы лхан, лаб арепетициақәа рахь данцоз дигалон, ахор рашәаҳәара еиҳагьы лцәа-лжьы еимнадон, бзиа иагьылбеит. Ансамбль анапхгаҩцәагьы, уи лыбжьы иззызрҩыз даараза иргәаԥхеит, уахь ааԥхьарагьы лырҭан аусура даладыргоит. Ари 1954 шықәсазы акәын. Виолетта усҟан илхыҵуан жәиԥшь шықәса. 1955 шықәсазы Виолетта лаб Владимири лареи ашәа "Хәакьеи Шакьеи" ахкы еицырҳәон, ақәҿиарагьы аман.

Виолетта ансамбль дацны аԥсуа литературеи аҟазареи рдекада Қарҭ 1957 шықәсазы имҩаԥысуаз далахәын. Убасҟан иналыгзоз агарашәа "Шьышь-нани" ҟазаралацәҟьа, бжьы гәкыла иахьыналыгзаз зегьы ргәы иаахәон, илеигәырҕьон, уи азы даԥсахеит Аԥсны зеаԥсазтәыз артистка ҳәа ахьз аиура. Виолетта Маан-ԥҳа иналыгзахьоу ашәақәа ҳанрылацәажәо иаҳгәалаҳмыршәар ҳиашахом, лышықәс рацәазаҵәҟьоуп ҳәа ҳҳәом, аха акыр ишнеихьоугьы, ааигәаза, игәкза-ихааза угәы аҵанза инеиуа иналгзо ашәа "Рица". Виолетта абжьы бзиа илхаз, инаваргыланы, бзиа илбон даҿыгәҳәааны атеатр аҟны дактрисаны дҟаларц, уи аганахьалагьы абаҩхатәра лылан.

Адекада ашьҭахь 1958 шықәсазы уи лгәы зҿыгәҳәаауаз атеатртә ԥсҭазаарахь амҩа дықәлеит. Аԥышәарақәа қәҿиарала иҭины дҭалоит Қарҭтәи ахәынҭқарратә театртә институт. Уи аҵараиурҭа далганы дааует Аҟәаҟа, аусурагьы далагоит Аԥсуа ҳәынҭқарратә драматә театр аҟны 1962 шықәса инадыркны. Арҭ ашықәсқәа рыҩнуҵҟала Виолетта ахаҿсахьақәа иаалырԥшхьоу аиҭаҳәара ҳалагом. Уи атеатр абзиабаҩцәа ирдыруеит

ибзиазаны. Виолетта лҭаацәара зегьы аҟазара еиднакылоит: уи лан Маро аамҭала атаетр аҟны аус луан, лахәшьа Ларисеи лашьа Руслани акыр-шықәса аԥсуа ансамбль аҟны икәашон. Урҭ ирылоу аҟазара агьама дзыркыз, уи амҩа иқәзцаз раб Владимир ашәахәаҩ хазына ашықәс рацәа дышрҭагылазгьы ақырҭуа-аԥсуатә еибашьра аан, ақырҭуа фашистцәа дыргәаҟны дыршьит.

Ажәакала Фазылбеи иԥшәма, уи лҭаацәа, имахә Алықьса зегьы аҟазара рнапы алакыуп, рыхьзи-рыжәлеи еидкыланы ирхәоит.

Фазылбеи игәы рыладуны рыхьзқәа ихәоит аамҭала ицкәашоз зыхьз-зыԥша хара инаҩхьаз, Вера Азын-ԥха, Сусана Џьениа-ԥха, Венера Џьыкыр-ԥха, Ира Шониа-Џьениа, Џьуџьу Царгәыш, Шамил Аҩардан Алықьса Џьениа, Лиова Џьениа, Владимир Гәыблиа, Едуард Бебиа, Гьаргь Базба, Ванчка Аҩзба, Алықьса Гәынба, Рушьбеи Герзмаа, Ваниа Аҩардан, Гьаргь Зыба, Кандид Ҭарба, Владимир Кәарҷиа, Маиа Герзмаа-ԥха, Дона Гәын-ԥха, Акакь Малиа, Едуард Мқанба, Вахтанг Ԥачулиа, Руслан Чамагәуа, Славик Басариа, Вианор Ҭарба, Алла Шишина-Царгәыш, Закан Шамба, Рауф Дасаниа, Фатима Царахова, Таниа Лохова, Валиа Мышәба, Валери Мышәба, Лиова Қьецба, Валентин Прокопов, Валери Бигәаа, Едуард Агрба, Онери Бебиа, Света Бебиа-ԥха, Родион Бегәаа, Аркади Аршба, Анзор Хагәшь, Олег Ҳагба, Гарошьбеи Ебжьноу, амузыкантцәа Оҭар Сақаниа, Оҭар Хәнџариа, Лиова Шамба, Руфик Кәрыкба урҭ зегьы реиқәыԥхьазара мариам. Абарҭ еиқәахаԥхьазаз шамахамзар Аԥсны жәлар рартистцәа, Аԥсны зеаԥсастәыз артистцәа ҳәа ахьзқәа ранашьоуп.

Фазылбеи аԥсуа аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи зеаԥсастәыз жәлар рансамбль аҟны аус аниуаз анапхгаҩцәас имаз, иҟазара ҳаракны ибаҩхатәра зырызгоз ракәны рызбахә ҳаҭырла иҳәоит: Аԥсны жәлар рартистцәа, акомпозиторцәа Алықьса Чычба, Ражьден Гәымба, Уасил Царгәыш, Аԥсны зеаԥсастәыз артист, акомпозитор Баграт Багаҭелиа, еицырдыруа аԥсуа професионалтә балетмеистер, Аԥсны жәлар рартист Едуард Бебиа, Ваниа Ақырҭаа уҳәа убас азәырҩы.

Иара убас Фазылбеи гәцаракрыла хшыҩзышьҭра бзиа риҭон, ҳаешьаратә Республикақәа рҳәынҭқарратә ансамбльқәеи, урҭ рнапхгаҩцәеи, насгьы иреиҕьқәаз асолистцәеи, есымша ирыбжьан аиҭанеиааиракәеи, аусеицуреи, арҿиаратә ҟазара аимадареи.

Убарҭ рхыԥхьазараҟны иалкаақуоу иреиуоуп: Аахыц-Уаԥстәылатәи аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль «Симд», Нхыц-Уаԥстәылатәи «Алан», Ҟабардатәи «Кабардинка», Дағыстантәи «Лезгинка», Адыгатәи «Налмес», Аҷаратәи аҳәынҭқарратә ашәаҳәареи акәашареи рансамбль уҳәа. Убарҭ еиқәахԥхьазаз аколлективқәа рнапхгаҩцәеи, иалукааша асолистцәеи иреиуоуп: Хазбеи Гаглоев, Альбина Баева, Амерби Кулов, Ҭанхо Израилов, Енвер Ахобазе, Владимир Чебиров, Венера Гаглоева, Клара Техова, Петиа Техов, Аслан Ԥлиев уҳәа хыԥхьазара рацәала.

Ажурнал "Аԥсны аҟазара" 1988 шықәсазы иҭыцыз иану "Агәи ашьамхи ианеицнарго" захьзу астатиа аҟны ҳаԥхьоит: "Сара избалоит Фазылбеи иахьагьы дықәԥраа дшыкәашо иҩызцәа ргәырҕьарақәа рҿы. Идыру усуп, зҩызцәа ргәырҕьара еигәырҕьо, ҩнуҵҟала дышбеиоу, игәы шаарту, иблақәа шыцқьоу. Ирхәоит аԥсуаа "Ашьамхы ажәыргьы агәы ажәуам" ҳәа. Фазылбеи ишьамхгьы игәгьы еицнаргоит. Ҳара иара иҟазара ду пату ақәзҵо иахҭахуп еснагь даабаларц".

Иашоуп 2003 шықәсазы уи ихыҵит хынҩажәеихәба шықәса, уи иагьырацәам, аха иагьмаҷым, амала ҳара инарҵауланы агәра гангьы ҳаҟоуп иахьагьы аҟазараҿы ҳхы даҳархәартә дшыҟоу, иара асцена аҟынгьы илшаша шмаҷым.

Абри ацәахәақәа зыҩуа Фазылбеи акыршықәсатәи ҳусеицура, ҳаиҩызара хәы змазам ак шакәу азгәаҭаны гәык-ԥсыкала изеиҕьасшьоит анџьыра дуи агәалаҟара бзиеи, ианакәзаалакгьы, уи иҭаацәеи иареи ирыгымхарц. Ус химԥада иагьыҟалоит.

Избанзар, Фазылбеи Мага-иԥа иахьа уахьынаихәаԥшуагьы инубаалоит уи аԥсуа доуҳатә ҟазара дшазрыжәхьоу.

Егьа мчымхара, рыцҳара ҟаларгьы нкылашьа амазам ажәлар рдоуҳатә мчы. Аиаша аиааира анаго ажәлар ргәы шьҭна-

хуеит, агәырҕьара иамехакны аинԟьарашәагьы аацәырырго-ит. Ишәаҳәаны ианеиныркьо икәашогьы дыԟазароуп. Аҧсны аҵеицәа шәахь схы нарханы исҳәоит: иазҳалааит згәи-зшьам-хи еиц-назго аԟазара азԟазацәа рыла.

Фазылбеи Мага-иҧа, угәи, ушә-гәашәи ԟьаԟьаза асаси аӧызеи рзы гәцқьала ишаарту еиҧш, ашьха зыхьеиҧш ицқьаза уҧсаҭазаара мӧаҧыслааит, хьаҳә-ҧаҳәа амамкәа!..

Ахахьы ҳазхцәажәахьоу, аҧсуа доуҳатә ԟазараԟны аҵьабаа рацәа збахьоу, аҧхзаша казҭәахьоу ҳартист изаҳкыз аӧымҭа ингәылырҭәааны иԟазара аарҧшра аԟны, исыгыу-исыбзоу шыԟоу еилкааун.

Фазылбеи угәашьамх ааҧсарак зықәзам еиҳа имааҧсазо агәамчи, алшара дуқәеи умазааит, иугымзааит, абас узырҳәо-ит уаазамҭацәа, уӧызцәа - ҳара аԟазара знапы алакыу зегьы.

Аԟазара ҳәаа амазам, иҭамбазо зыхьуп.

* * *

-Ҳаҭыр зқәу аҧхьаӧ ухаҵкы!

Абри аоуп исылшаз, исылымшаз соуҳәар, уи хаурҭәаар гәкала иҭабуп ҳәа уасҳәоит.

Мирод Еснатович Габниа

Неутомимый исполнитель

На абхазском языке

МИРОД ЕСНАҬ-ИԤА ГАБНИА

Имааԥсазо агәашьамх зҵоу

Аредактор Енвер Ажьиба
Компиутерла аиқәршәаҩ Марина Џьениа-ԥҳа

Ашәҟәы ҭыжьуп Аԥсны акультура аминистррa ацхыраарала

Анбанҟәшәарахь ирыҭоуп 10.12.03.
Акьыԥхьразы анапы аҵаҩуп 19.03.04. Аофсеттә қьаад.
Аофсеттә кьыԥхь. Иҟаҵәкьоу акьыԥхь бҕьыц 5,6. Аформат 60x84.
Атираж - 400 екз.

Афирма «Алашарбага»